

demoocraat

april 1969

extra congresnummer

PROGRAMMACONGRES IN DEN HAAG

31.5.69 : SECTIEVERGADERINGEN

1.6.69 : PLENAIRE ZITTING

DE DERDE KAMER

EINDHOVEN .. 14 juni 1969

I Toelichting op het congres

Het congres is een Algemene Ledenvergadering. Het heeft het karakter van een

Programmacongres

d. w. z. dat het in hoofdzaak ten doel heeft ons politiek programma aan te vullen, te verbeteren en te moderniseren. Dit soort congres is op gezette tijden nodig om "Het politiek program periodiek aan te passen aan de zich wijzigende normen en omstandigheden" (preambule program, pag. 1). De voorstellen die aan de orde zullen komen vindt U in hoofdstuk IV van deze extra-congres-D'emocraat. Voor de onderwerpen die Uw speciale belangstelling hebben, raden wij U aan de rapporten van de werkgroepen te bestellen, die aan de programmavoorstellen ten grondslag liggen. Ze zijn in de tekst vermeld, en à f 1, -- per stuk verkrijgbaar bij het sekretariaat.

Amendementen

U kunt amendementen indienen tot 10 mei. Ze moeten wel door vijf andere leden medeondertekend zijn, of op een afdelingsvergadering zijn goedgekeurd. Uw afdeling zal omstreeks 1 mei een vergadering houden om de voorstellen te bespreken. Dien daar Uw amendementen in. De amendementen en eventuele alternatieven worden in een "voorstellenboekje" verzameld en omstreeks 20 mei toegestuurd aan allen die zich voor 15 mei hebben opgegeven voor het congres en hun entreegeld hebben gegireerd. (voor formulier zie achteromslag).

Sectievergaderingen

De taak van deze is, alle ingekomen amendementen en alternatieven te beoordelen of ze van voldoende interesse zijn om tot de plenaire zitting op zondag te worden toegelaten. Op de sectievergaderingen worden ook in een gezelschap van deskundigen en speciaal geïnteresseerden, en met medewerking van leden van de programmacommissie die op iedere sectievergadering aanwezig zullen zijn, de formulering en vormgeving van de voorstellen vervolmaakt. Het plenum behoort zich tot de politieke keuze te beperken. Terwijl op de sectievergadering een ieder zal willen deelnemen aan de (soms) diepgaande discussies, in de plenaire zitting zal door één voorstander en één tegenstander van een voorstel een resumé van de argumenten worden gegeven, waarna stemming kan volgen.

Plenaire zittingen

Het congres opent op zaterdagmorgen met een korte plenaire zitting, waarna de vergadering zich in secties zal splitsen. Op zondag is er uitsluitend plenum. Eerst zullen daar nog enkele huishoudelijke zaken aan de orde komen, o. a. een reglementswijziging over het kiessysteem. De rest van de tijd zal aan de programmawijzigingen worden besteed.

Bestuurlijke herindeling

In verband met het grote belang van dit onderwerp voor onze verkiezingscampagne voor de Provinciale Staten, staat op zaterdagavond een open discussie over een aantal vraagpunten hierover op de agenda.

De discussie zal gebaseerd zijn op de nota die U in hoofdstuk V aantreft. Additionele vraagpunten en alternatieve suggesties zijn welkom tot 10 mei.

Entreegeldregeling

Als novum hebben wij gemeend eens een proef te moeten doen met een naar woonplaats gedifferentieerde entreegeldregeling. Uiteraard zullen er zich schrijnende grensgevalen voordoen, maar wij dachten dat de regeling toch een verbetering was ten gunste van de "provincie". Wij realiseren ons ook dat de kosten hoog zijn, maar helaas laat de partijkas nog geen subsidiering van het congres toe. U kunt aan de zaal betalen, maar als Uw inschrijfkart en giro (1304900) uiterlijk 15 mei binnen zijn op Keizersgracht 576, dan sturen we U het voorstellenboekje op tijd toe.

Overnachten - crèche - parkeren

Alle leden in Den Haag en omstreken worden verzocht op te geven aan J. J. Groot, Landréstraat 981, Den Haag, of ze bereid zijn één of meer kongresgangers in de nacht van 31 mei/1 juni logies te verschaffen. Kongresgangers die hiervan gebruik willen maken, sturen de kaart op de achteromslag op. Daarop kan ook het vermoedelijke aantal crèchekandidaten worden vermeld. Details over crèche en parkeren in het voorstellenboekje.

Feest

De afdeling Den Haag organiseert een hip feest vanaf 21 uur op zaterdagavond. Alle congresgangers met hun dames c. q. heren zijn welkom.

Leidse resoluties

Het hoofdbestuur maakt van deze congresdemocraat als communicatiemiddel gebruik om over de uitvoering van de Leidse resoluties te rapporteren (zie hoofdstuk VIII).

Derde Kamer

De tweede Derde Kamer van dit jaar zal worden gehouden op zaterdag 14 juni te Eindhoven. Tijd: 11 uur. Plaats: nader aan te kondigen.

Agenda van het congres

Zaterdag 31 mei

10.30	1. Opening door de voorzitter van het hoofdbestuur.
	2. Benoeming notulen- en stemcommissie.
	3. Voorstel voor indeling in secties (dit wordt opgenomen in het voorstellenboekje; het ligt in de bedoeling vier secties te vormen die van 11-17 uur vergaderen met één lunchpauze).
	4. Aanwijzing van de sectievoorzitters door de congresvoorzitters.
11.00	Sectievergaderingen.
19.00-21.30	Discussie aan de hand van de nota "Naar een nieuwe bestuurlijke indeling" (zie hoofdstuk V).
Vanaf 21.00	Het congres danst.

Zondag 1 juni

10.30	1. Behandeling notulen Leiden.
	2. Vaststelling besluitenlijst Arnhem.
	3. Behandeling financieel overzicht 1968 en verslag kascommissie (zie hoofdstuk VI).
	4. Voorstel wijziging bijlage A van het huishoudelijk reglement (zie hoofdstuk VII).
11.30	5. Behandeling van de in de sectievergaderingen doorgelaten voorstellen voor programmawijzigingen (hoofdstuk IV a t/m c).
13.00	Lunchpauze.
14.00	6. Voortzetting behandeling programmawijzigingen (hoofdstuk IV d t/m j).
17.00	7. Sluiting.

II Algemene inlichtingen

Plaats:

Congresgebouw Den Haag, Churchillplein.

Tijd:

sectievergaderingen: zaterdag 31 mei, 10.30 uur;
plenaire zitting: zondag 1 juni, 10.30 uur.

Deelname:

open voor ieder, die het entreegeld betaalt;
alleen leden van D'66, die hun contributie hebben voldaan, hebben stemrecht.

Aanmelding:

bij voorkeur schriftelijk vóór 15 mei door inzending van de kaart op de achteromslag van dit nummer.

Entreegeld:

te betalen hetzij door overmaken vóór 15 mei op giro 1304900 t.n.v. penningmeester D'66, Keizersgracht 576, Amsterdam, hetzij aan de zaal.
Het bedraagt:

voor hen die wonen in:

Zuid-Holland

Amsterdam

Noord-Holland, ten zuiden van het Noordzee- kanaal f 17,50

Rest van Noord-Holland

Utrecht, Noord-Brabant

Zeeland, behalve Zeeuw-Vlaanderen

Gelderland links van Rijn of IJssel

f 10,--

Rest van Nederland

f 5,--

Huisgenoten half geld.

Taak van het congres:

Op de sectievergaderingen worden de ingekomen voorstellen (alternatieven en amendementen) op de onderdelen van het politiek program, die in hoofdstuk IV zijn vermeld, behandeld, en zal worden bepaald welke voorstellen zullen worden voorgelegd aan de plenaire zitting, waar zal worden beslist over opname in het programma.

Voorts komen op de plenaire zitting nog enkele huis-houdelijke zaken aan de orde.

Congresstukken:

de voorstellen tot wijziging van het program zijn in hoofdstuk IV opgenomen.

Voor zover deze voorstellen berusten op rapporten van de werkgroepen, is dit vermeld; de rapporten kunnen tegen betaling van f 1,- per stuk bij het secretariaat worden aangevraagd en zijn op het congres verkrijgbaar.

Alternatieven en amendementen moeten uiterlijk 10 mei zijn binnengekomen bij het secretariaat. Zij zullen worden opgenomen in een "voorstellenboekje", dat op 20 mei wordt verstuurd aan diegenen, die zich vóór 15 mei voor het congres hebben aangemeld. Het voorstellenboekje is ook op het congres verkrijgbaar.

Congresreglement

(vastgesteld door het hoofdbestuur, daartoe bevoegd krachtens artikel 17 lid 2 statuten (nieuw) met verwerking van de bepalingen van het Huishoudelijk Reglement).

1. Het congres is een algemene ledenvergadering van D'66.

2. Nieuwe onderwerpen agenda

Aan de door het hoofdbestuur vastgestelde agenda kunnen worden toegevoegd op verzoek van:

- de fractie van D'66 in de Tweede Kamer;
- vijf procent van de leden, waarvan niet meer dan één derde uit dezelfde afdeling afkomstig is;
- de ledenvergaderingen van ten minste vijf afdelingen mits het verzoek daartoe - voorzien van een korte toelichting - schriftelijk bij het hoofdbestuur is ingediend uiterlijk 10 mei 1969.

Over niet op de agenda opgenomen onderwerpen kunnen geen besluiten worden genomen, behoudens ten aanzien van aanbevelingen omtrent actuele onderwerpen.

3. Amendementen en moties

Ieder lid heeft het recht amendementen en moties in te dienen, met dien verstande dat amendementen uiterlijk 10 mei 1969 schriftelijk bij het hoofdbestuur moeten zijn ingediend.

Alle amendementen door leden ingediend moeten mede ondertekend zijn door tenminste vijf andere leden van D'66 dan wel door een afdelingsvergadering zijn goedgekeurd.

De leiding van de A. L. V. laat de A. L. V. beslissen of een motie die na 10 mei is ingediend in behandeling wordt genomen.

4. Amendementen van rapportage- en programma commissie

De rapportagecommissie en de programma commissie hebben het recht op de grondslag van de ingediende amendementen ook tijdens de A. L. V. amendementen in te dienen.

5. Leiding A. L. V.

De A. L. V. wordt geleid door drie voorzitters, die door het hoofdbestuur zijn aangewezen uit de leden die geen zitting hebben in het hoofdbestuur of de programma commissie. Bij de behandeling van een onderwerp waarbij een der voorzitters uit hoofde van enigerlei andere partijfunctie persoonlijk is betrokken treedt deze niet als fungerend voorzitter op zolang deze behandeling duurt.

6. Bevoegdheden leiding

De fungerend voorzitter van de A. L. V. heeft het recht spreektijd te verdelen en te beperken. De beslissingen van de voorzitters zijn bindend behoudens onmiddellijk beroep op de A. L. V. die daarover stemt zonder discussie.

7. Splitsing in secties

Op voorstel van de voorzitters kan de A. L. V. zich ter voorbereiding van de plenaire discussie in secties splitsen onder leiding van door de voorzitters aangewezen sectievoorzitters.

8. Behandeling voorstellen sectievergaderingen

Voorstellen die in een sectievergadering minder dan 25% van het totaal van de uitgebrachte en de blanco stemmen hebben gekregen worden in de plenaire zitting niet aan de orde gesteld. Voorstellen die in een sectievergadering 25% van dit totaal of meer hebben gekregen worden in de plenaire zitting aan de orde gesteld; amendering van deze voorstellen in de plenaire vergadering is niet mogelijk, behoudens het gestelde in punt 4 van dit reglement.

9. Notulen- en stemcommissies

Een A. L. V. en een sectievergadering begint met de aanwijzing van een stemcommissie en een notulencommissie op voordracht van de voorzitter (s).

10. Taak stemcommissie

De stemcommissie registreert de uitgebrachte stemmen, beslist zonder beroep over de geldigheid daarvan, en constateert de uitslag van de stemming.

11. Besluiten A. L. V. en secties

Tenzij de statuten of het huishoudelijk reglement anders bepalen neemt de A. L. V. en nemen de secties besluiten met absolute meerderheid van de geldig uitgebrachte stemmen (blanco stemmen zijn geen "geldig uitgebrachte stemmen"), met dien verstande dat het verschil tussen vóór- en tegenstemmen ten minste vijf procent van het totaal van de uitgebrachte en de blanco stemmen dient te bedragen.

12. De A. L. V. kan echter besluiten een bepaald besluit slechts te nemen wanneer twee derde der aanwezige leden van D'66 vóór stemmen.

13. Indien geen der leden stemming wenst kan de A. L. V. en kan de sectievergadering bij acclamatie een besluit nemen.

14. Stemrecht

Ieder bij een stemming op de A. L. V. of een sectievergadering aanwezig lid kan één stem uitbrengen, mits dit lid aan zijn contributieplichting heeft voldaan.

15. Wijze van stemming

Stemming over personen geschiedt schriftelijk. Met een schriftelijke stemming wordt gelijk gesteld stemming door middel van een elektrisch of mechanisch systeem.

16. Over zaken wordt gestemd op een door de voorzitters van de A. L. V. resp. de voorzitter van een sectie te bepalen wijze.

17. Wijze van behandelen

- Behandeling van de voorstellen geschiedt als volgt:
- de indiener of een door hem aangewezen lid geeft een beknopte toelichting op zijn voorstel;
  - de voorzitter resp. de sectievoorzitter is verplicht tenminste één tegenstander van het voorstel zijn standpunt te laten toelichten en kan ook andere leden aan de discussie laten deelnemen;
  - het hoofdbestuur, de rapportagecommissie, de programmacommissie en het bestuur van de betrokken werkgroep kunnen, indien zij dit wensen, aan de A. L. V. of de sectievergadering een advies omtrent het voorstel of amendement geven;
  - de voorzitter brengt in stemming eerst alternatieve voorstellen, daarna de amendementen in de volgorde bepaald door hun ingrijpendheid, daarna het al dan niet geamendeerde eindvoorstel.

18. Redactie voorstellen voor plenaire zitting

Ieder voorstel waarvan de sectievergadering besluit dat het zal worden voorgelegd aan de plenaire zitting moet vergezeld zijn van:

- de uitslag van de stemming in de sectievergadering;
- de naam van een door de indiener resp. een door hem aangewezen lid, dat het voorstel op de plenaire zitting verdedigt, en de naam van een door de tegenstemmers aangewezen lid, dat het voorstel in de plenaire zitting bestrijdt.

19. Onvoorzien

In de gevallen betreffende de gang van zaken op de A. L. V. resp. de sectievergaderingen, waarin het huishoudelijk reglement en dit reglement niet voorzien, beslissen wat de A. L. V. betreft de gezamenlijke voorzitters, en wat een sectievergadering betreft, de voorzitter van een sectievergadering.

IV Voorstellen (alternatieven en amendementen) voor het politiek programma

a) Vrijheidsrechten en justitie

De preambule van het hoofdstuk 2 "Vrijheidsrechten" wordt vervangen door de volgende tekst:

Een democratie die werkelijk leeft moet haar burgers de noodzakelijke ruimte geven om zich zo volledig mogelijk naar eigen aard en inzicht te kunnen ontplooiën. De organisatie van de samenleving zal dienstbaar moeten zijn aan haar leefbaarheid.

Een nieuw paragraaf-hoofd wordt ingelast aldus:

2.1. WAARBORGING VAN DE VRIJHEIDSRRECHTEN

Na artikel 2.01 (oud art. 1. pag. 11) worden de volgende artikelen ingelast:

2.12. De bestaande instellingen, zoals het justitiële apparaat, die er voor moeten waken dat de vrijheidsrechten kunnen worden uitgeoefend, moeten beter worden toegerust voor hun taak.

Toelichting:

Bij werving, selectie en opleiding van de functionarissen van deze instellingen wordt thans te weinig aandacht besteed aan de voortdurende aanpassing aan de door de gemeenschap aanvaarde nieuwe inzichten. Voor de rechterlijke macht kan verbetering worden bereikt door uitbreiding van de stades tijdens de opleiding, van waaruit rechterlijke ambtenaren worden gekozen, en pensionering op de leeftijd van 65 jaar.

De advocatuur is vanouds bij uitstek de instelling die de burger bijstaat wanneer hij in conflict komt met de overheid. Deze functie van de advocatuur kan en moet worden versterkt, waarbij de overheid tot taak heeft zo gunstig mogelijke voorwaarden te scheppen voor de beroepsuitoefening van de advocaat.

De politie dient tijdens haar opleiding meer te worden gericht op haar maatschappelijke taak. Het is bij uitstek de taak van de politie ervoor te waken dat de vrijheidsrechten in het openbaar en met name op de straat kunnen worden uitgeoefend. Thans komt dit niet tot zijn recht omdat de politie te zeer gericht is op de reactie op afwijkingen van het "normale" gedragspatroon, zonder nuanceringen. Reeds bij werving en selectie dient met de maatschappelijke functie van de politie meer rekening te worden gehouden.

2.13. Nieuwe instellingen moeten worden gecreëerd of bestaande uitgebouwd, waar dit ter verwezenlijking van de vrijheidsrechten nodig is.

Toelichting:

De afdeling contentieux van de raad van state, die thans slechts een adviserende taak heeft, behoort zelfstandige rechtsmacht te krijgen op het terrein van de administratieve rechtspraak.

Aan het in te stellen instituut van de "ombudsman" kan een controlerende functie worden gegeven met betrekking tot het optreden van ambtenaren van justitie en politie.

Gemeentelijke verordeningen dienen voor hun inwerkingtreding te worden getoetst door een speciale instantie die waakt voor de bescherming van de vrijheidsrechten en zonodig bevoordert dat genoemde verordeningen niet worden goedgekeurd, dan wel ter vernietiging voorgedragen.

Zolang er een BVD bestaat moet het toezicht op inbreuken van de privacy van de burger door de BVD worden toevertrouwd aan een van de administratie onafhankelijk orgaan.

2.14. De bestaande strafrechtelijke beperkingen van de vrijheidsrechten moeten voortdurend aan de veranderende normen worden aangepast. Hierbij moeten wij ons afvragen in hoeverre de overheid een taak heeft bij het stel-

len van normen betreffende de zeden.

Toelichting:

De strafbaarstelling van pornografie, majesteitsschennis, belediging van een beviend staatshoofd, belediging van het openbaar gezag als zodanig, godslastering, overspel, de strafrechtelijke bescherming van de jeugd tegen het prikkelen der zinnen alsmede de filmcensuur, behoren te vervallen.

2.15. In de wet Vereniging en Vergadering moet het preventief toezicht, te weten de eis van erkenning van overheidswege, zonder welke erkenning de vereniging geen rechtspersoonlijkheid bezit, vervallen.

De artikelen 2.02 en 2.03 (oud 2, blz. 11 en 3, blz. 12) worden omgenummerd tot 2.16 en 2.17.

Artikel 2.05 (oud 5, blz. 14) wordt vervangen door de volgende tekst:

2.08 Aan een vreemdeling mag de toegang tot Nederland niet worden geweigerd op grond van ras of godsdienstige dan wel politieke overtuiging.

Artikel 2.04 (oud 4, blz. 14) wordt vervangen door een nieuwe tekst 2.22., zie beneden.

Na paragraaf 2.1. wordt een nieuwe paragraaf toegevoegd aldus:

2.2. BESCHERMING VAN DE PRIVE-SFEER

2.21. De toenemende technocratisering en de vrijwel onbeperkte mogelijkheden om via de computer persoonlijke gegevens te inventariseren en voor ieder toegankelijk te maken, eisen een adequate bescherming van de privacy van de burger tegenover de overheid. Hiertoe zijn op korte termijn wetgevende maatregelen vereist, waardoor beperkingen worden gesteld t.a.v. doel, aard en inhoud van het te verzamelen materiaal. Daarbij moet de mogelijkheid geschapen worden op te komen tegen onjuiste informatie. Dit betekent dat eenieder het recht heeft informatie hem zelf betreffend, op te vragen.

2.22. De bestaande onschendbaarheid van het briefgeheim dient evenzeer te gelden voor de telefoon en andere vormen van communicatie via openbare kanalen. Ook hierop mag alleen inbreuk worden gemaakt op last van de rechter, dan wel een andere van de administratie onafhankelijke instantie, in de gevallen bij de wet bepaald.

De titel van hoofdstuk 3 "Wet en recht" wordt vervangen door "Justitie".

De preambule van hoofdstuk 3 vervalt.

Na artikel 3.11 (oud 1, blz. 13) worden de volgende artikelen ingelast:

3.12. Een snelle aanpassing van het gevangeniswezen aan de huidige stand van de wetenschap dient met kracht te worden bevorderd.

Art. 26 van de Beginselenwet Gevangeniswezen blijft een doed letter wanneer niet daadwerkelijk getracht wordt voorwaarden te scheppen die een geslaagde terugkeer van de gedetineerde in het maatschappelijk leven mogelijk maken.

3.13. De eenwording, althans een vergaande samenwerking van de bestaande reclasseringsinstellingen dient te worden bevorderd.

3.14. Een voortdurende wetenschappelijke begeleiding van de rechter in het algemeen en van de strafrechter in het bijzonder is noodzakelijk.

Artikel 3.12 (oud 2, blz. 14) met zijn toelichting wordt vervangen door:

3.15. Voorlopige hechtenis behoort slechts daar te worden toegepast waar deze redelijkerwijs noodzakelijk kan worden geacht.

Artikel 3.21 (oud 3, blz. 14) wordt vervangen door de volgende tekst:

3.21. De bevoegdheden van de politie bij de handhaving van de openbare orde dienen te worden geregeld bij de wet in formele zin.

De toelichting handhaven, en daaraan toevoegen de zin:

Voor werving, selectie en opleiding van de politie zie toelichting bij artikel 2.12.

In artikel 3.22 (oud 4, blz. 14) wordt het op twee na laatste woord "geheel" geschrapt.

Referentie: Discussienota "De Vrijheidsrechten en het "Apparaat".

b) Ontwikkelingshulp

Paragraaf 4.5 (oude druk blz. 31 e.v. art. 10-17) te vervangen door:

4.5. ONTWIKKELINGSSAMENWERKING

Grondslag voor de ontwikkelingssamenwerking is de overweging, dat een ieder recht heeft op maatschappelijke zekerheid, een redelijke levensstandaard, onderwijs, alsmede op de andere rechten en vrijheden genoemd in de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens. Deze Universele Verklaring dient volgens D'6 de basis te vormen van een internationale ordening, welke de rechten en plichten van individuen en staten regelt. Voor de ontwikkelingssamenwerking zal deze ordening in de wereldontwikkelingsstrategie en -handvest worden vastgelegd. Doelstelling van de ontwikkelingssamenwerking dient te zijn het teweegbrengen van een versnelde economische en sociale ontwikkeling in de ontwikkelingslanden. Hoeksteen van het Nederlandse beleid dient daarbij te zijn het verstrekken van ontwikkelingsfondsen op basis van de bestedingsmogelijkheden in de ontwikkelingslanden, zoals die met name door de Verenigde Naties en de Wereldbank worden aange- toond.

Ontwikkelingssamenwerking omvat echter meer dan ontwikkelingshulp alleen: herstructurering van de wereldeconomie moet daarom een minstens even belangrijke peiler van het Nederlandse beleid zijn als de ontwikkelingshulp.

4.51 De hulpverlening dient te worden geïnternationaliseerd.

a. De ontwikkelde landen en de ontwikkelingslanden moeten wederzijdse verplichtingen aanvaarden in de vorm van meerjarenplannen, onder permanente controle staan van een commissie van onafhankelijke deskundigen van de Verenigde Naties. De meerjarenplannen van de ontwikkelingslanden moeten gebaseerd zijn op maximale eigen inspanning, die van de ontwikkelde landen moeten een hulpverlening garanderen die is afgestemd op de reële bestedingsmogelijkheden in de ontwikkelingslanden.

Toelichting: Voor Nederland houdt dit in dat de doelstelling van de regering om in 1971 1% van het nationaal inkomen voor ontwikkelingshulp te besteden, moet worden getoetst aan de zinvolle bestedingsmogelijkheden zoals die in 1969 door VN en de wereldbank zullen worden bekend gemaakt.

b. Nederland moet in het Development Assistance Committee (DAC) voorstellen doen om de bilaterale hulpverlening étappegewijs te ontbinden, en om een internationale instelling (Wereldbank of UNIDO) als "clearing-house" te laten functioneren voor gebonden bilaterale leningen en schenkingen.

Toelichting: Dit clearing-house organiseert en coördineert centraal de besteding van de gebonden hulpfondsen in de donorlanden, waardoor de situatie van vrij besleedbare gelden en internationale concurrentie, resulterend in een zo groot mogelijk effect van de hulp, wordt benaderd.

c. Zolang de gebonden hulp nog bestaat, dient Nederland de nadelige effecten van de binding weg te nemen of te compenseren door:

- verdubbeling van zijn bijdrage aan de International Development Association (IDA) tot f 70 miljoen per

jaar (De IDA is het onderdeel van de Wereldbankgroep dat ontwikkelingsfondsen tegen bijzonder zachte terugbetalingsvoorwaarden uitleent);

- inschakeling van het Rijksinkoopbureau (RIB) teneinde de Nederlandse concurrentie te waarborgen bij de besteding van de gelden die in de vorm van gebonden hulp werden gegeven;
- compensering van het eventuele nadelige verschil tussen de prijs van de in Nederland gekochte goederen en diensten en de wereldmarktprijs daarvan, door middel van een gift aan het betrokken ontwikkelingsland.

4.52 Het Nederlandse beleid dient gericht te zijn op een zo snel mogelijke totstandbrenging van een herstructurering van de wereldeconomie, zoals geconcretiseerd door de UNCTAD-Conferentie van 1968. In het bijzonder houdt dit in:

- a) het openstellen van de EEG-markt voor de industriële exportprodukten en halffabrikaten uit de ontwikkelingslanden via deelname aan een wereldwijd systeem van algemene, niet-wederkerige preferenties ten behoeve van de ontwikkelingslanden;
- b) het verzekeren van de ontwikkelingslanden tegen de risico's van een onverwachte daling van hun exportopbrengsten door Nederlandse deelname aan een systeem van supplementaire financiering; en
- c) EEG-deelname aan goederenovereenkomsten voor die grondstoffen, die voor de ontwikkelingslanden van groot belang zijn (met name suiker en cacao). Waar mogelijk, dient in deze goederenovereenkomsten de vorming van buffervoorraden te worden voorzien als middel tot het totstandbrengen van prijsstabilisatie. Deze goederenovereenkomsten zullen niet alleen rechten moeten geven aan de ontwikkelingslanden, maar hen ook de plicht moeten opleggen om tot een rendabele economische productie te komen.

Met name meent D'66 dat de EEG dient deel te nemen aan de Internationale Suikerovereenkomst 1968. Door het door de UNCTAD voorgestelde exportkwantum van 300.000 ton te accepteren als meer dan voldoende voor de economisch onrendabele suikerproductie in het EEG-gebied. Niet alleen de ontwikkelingslanden, maar ook de Nederlandse consument worden door de thans gevoerde suikerpolitiek sterk benadeeld.

4.53 Gezien de gecompliceerdheid van het Ontwikkelingsvraagstuk pleit D'66 voor permanente evaluatie van het Nederlandse beleid inzake ontwikkelingssamenwerking en voor beter gecoördineerde Nederlandse researchactiviteiten ten aanzien van het Ontwikkelingsvraagstuk. Onder evaluatie wordt hier verstaan:

- a) controle op de doelmatigheid van de uitvoering;
- b) toetsing van de bereikte resultaten aan de gewenste doelstellingen; en
- c) voortdurende aanpassing van de doelstellingen.

Eerste alternatief: Permanente evaluatie van het Nederlandse beleid inzake ontwikkelingssamenwerking dient te geschieden door een evaluatieteam, samengesteld uit vertegenwoordigers van de verschillende Universitaire instituten op het gebied van ontwikkelingssamenwerking in Nederland. Tweede alternatief: Permanente evaluatie van het Nederlandse beleid inzake ontwikkelingssamenwerking dient te geschieden door een afzonderlijk evaluatieinstituut. Dit instituut dient organisatorisch te worden toegevoegd aan één van de Nederlandse Universiteiten of Hogescholen.

Beide alternatieven: De taak van genoemd evaluatieteam (instituut) zal bestaan uit:

- a) het doen van wetenschappelijk onderzoek naar de invloed van de door de ontwikkelde landen genomen beleidsbeslissingen op de ontwikkeling van de ontwikkelingslanden;
- b) het onderzoek naar de effectiviteit van de Nederlandse ontwikkelingshulp en naar de invloed van andere Nederlandse beslissingen op de arme landen, en het publiceren van deze gegevens;
- c) het doen van onderzoek naar betere vormen van ontwikkelingshulp en -samenwerking;
- d) het geven van adviezen aan de Nederlandse Regering en Parlement voor haar beleid met betrekking tot de ontwikkelingslanden.

Tussen het evaluatieteam (instituut) en de Nationale Adviesraad inzake Hulpverlening aan Minder Ontwikkelde Landen zal een taakverdeling moeten worden aangebracht, waarbij het researchkarakter van de werkzaamheden van het permanent evaluatieteam (instituut) tegenover de meer algemeen adviserende functie van de Nationale Adviesraad als uitgangspunt zal moeten dienen.

4.54 D'66 onderschrijft het streven naar geografische concentratie van de Nederlandse bilaterale hulpverlening, daar dit tot efficiëntere besteding van de beschikbare gelden zal leiden. Hierbij dient echter voorop te staan, dat door Nederland binnen de daartoe geëigende internationale organisaties sterke aandacht wordt uitgeoefend om tot een sluitende coördinatie van het concentratiebeleid van de verschillende donorlanden en internationale hulpverlenende instanties te komen. Bij het bepalen van deze coördinatie zullen de bestedingsmogelijkheden in de ontwikkelingslanden als uitgangspunt moeten gelden.

Onder voorbehoud van de totstandkoming van de genoemde internationale coördinatie, zouden volgens D'66 voor de keuze van de Nederlandse concentratielanden de volgende criteria moeten gelden:

- a) een duidelijk waarneembare eigen inspanning van het betreffende ontwikkelingsland, gericht op het teweegbrengen van een versnelde economische en sociale ontwikkeling;
- b) een streven van het betreffende ontwikkelingsland, gericht op de tenuitvoerlegging van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens.

4.55 De hulpverlening aan Suriname en de Nederlandse Antillen dient volledig te worden ingepast in een regeling op middellange termijn (5 à 10 jaar), gericht op het bereiken van politieke en economische onafhankelijkheid door deze overzeese gebieden. Daarnaast dienen zo spoedig mogelijk:

- a) de bestedingsmogelijkheden van deze gebieden door de Wereldbank te worden vastgesteld;
  - b) de Nederlandse hulpverlening aan deze gebieden door het onder 4.53 genoemde evaluatieteam (instituut) kritisch te worden onderzocht;
  - c) dat in afwachting van de resultaten sub) en b) de Nederlandse hulp aan Suriname en de Antillen in 1969, 1970 en 1971 op het bestedingsniveau van 1968, d.w.z. f 100 miljoen per jaar, te worden gehandhaafd.
- De door deze maatregel in het Nederlandse Meerjarenplan vrijkomende bedragen ter grootte van 53 miljoen gulden in 1969, 73 miljoen in 1970 en 98 miljoen in 1971 dienen volgens D'66 te worden verdeeld als additionele bijdragen aan de IDA en aan India.

Toelichting: D'66 erkent de speciale verantwoordelijkheid, welke Nederland middels het Statuut van het Koninkrijk voor Suriname en de Antillen op zich heeft genomen. In het huidige Regeringsbeleid ontbreekt echter elke visie ten aanzien van de toekomst van Suriname en de Antillen. De door de Regering gehanteerde formule om 25% van het Nederlandse hulpverleningsprogramma aan Suriname en de Antillen te laten toevloeien leidt er bovendien toe, dat aan de ene kant steeds grotere hulpbedragen onbestede blijven liggen, terwijl aan de andere kant Suriname en de Antillen financieel in een steeds grotere afhankelijkheidspositie van Nederland worden gebracht.

4.56 Vestigingen van het Nederlands bedrijfsleven in ontwikkelingslanden, bij voorkeur in samenwerking met lokale ondernemers in de vorm van "joint ventures", kunnen een belangrijke bijdrage leveren tot de gewenste versnelling van de economische en sociale ontwikkeling. Overheidssteun daarbij, b.v. ter tegemoetkoming aan risico's en kosten, mag alleen verstrekt worden als de belangen van het betrokken ontwikkelingsland daarmee rechtstreeks gediend zijn. D'66 meent dat de door de Regering voorgenomen oprichting van een nieuwe Financieringsmaatschappij voor Ontwikkelingslanden (FMO) overbodig is als voldoende gebruik gemaakt wordt van bestaande instellingen, met name de Nationale Investeringsbank en de Nederlandse Investeringsbank voor Ontwikkelingslanden.

4.57 De doelmatigheid van de technische hulpverlening dient te worden vergroot. Voldoende deskundigen moeten worden opgeleid om aan de behoeften van de ontwikkelingslanden te kunnen voldoen. Het jongeren vrijwilligers programma dient als zelfstandig programma te worden opgeheven omdat het rendement te laag is in verhouding tot de kosten van het uitzenden van vrijwilligers. Bovendien moet de vormende invloed op de vrijwilligers zelf als twijfelachtig worden beschouwd. Wel kunnen bij individuele projecten jongeren vrijwilligers nuttig worden ingeschakeld onder supervisie van deskundigen.

De regering dient, op veel groter schaal dan tot dusverre, aan de verzoeken van ontwikkelingslanden te voldoen om hulpverlening voor de uitvoering van programma's van geboorteregeling, o. m. door het uitzenden van deskundigen en het verstrekken van voorbehoedsmiddelen. Hiertoe dient de regering in contact te treden met deskundige particuliere organisaties. Aan dit punt dient de hoogste prioriteit te worden toegekend.

4.58 De overheid dient zinvolle ontwikkelingsprojecten van de particuliere niet-commerciële organisaties te steunen. Daarbij dienen de aanvragen voor medefinanciering van projecten in de concentratielanden met voorrang te worden behandeld. De Overheid dient meer dan tot nu toe gebruik te maken van de bij deze organisaties beschikbare kennis, ervaring en lokale contacten.

4.59 Een dynamisch voorlichtingsbeleid over het Ontwikkelingsvraagstuk is vereist met als doel:

- a) het verschaffen van inzicht in de betekenis van de Nederlandse ontwikkelingshulp;
- b) het bevorderen van een mondiaal denken om de solidariteit tussen de volken te versterken. De politieke wil voor een uitbreiding van de ontwikkelingssamenwerking dient te worden vergroot.

Referentie: Rapport "Op weg naar het Tweede ontwikkelingsdecennium", besteln. XI.

c) Onderwijs

De preambule en de paragraaf 7.1 "lager en middelbaar onderwijs" van het hoofdstuk 7 "onderwijs en wetenschap" wordt vervangen door de volgende tekst:

UITGANGSPUNTEN VOOR HET ONDERWIJSBELEID

Onderwijs van goede kwaliteit vraagt een investerings- en ontwikkelingsbeleid dat op lange termijn is afgesteld. De economische, sociale en culturele ontwikkeling van onze maatschappij hangt sterk af van de kwaliteiten van ons onderwijs. Onze samenleving vraagt zonder meer al scholing om erin te kunnen leven, en zeker om er 'goed' in te leven. Het doel van het onderwijs is om gelegenheid te geven tot de maximale ontplooiing van ieder individu in onze bevolking.

A. Het is geen vraag meer of de maatschappij zo moet worden ingericht, dat iedereen het hem passende onderwijs kan volgen. Die situatie is nog niet bereikt, al ontwikkelt zij zich onder invloed van de vrijheid van onderwijs en groeiende budgettaire ruimte in de goede richting. Het beleid van de overheid moet zich richten op een permanente ontwikkeling van het onderwijs. De overheid dient daarbij een positie in te nemen, die tegenover alle belanghebbenden dezelfde is. Via subsidievoorwaarden kan de overheid eisen stellen, die deze ontwikkeling van het onderwijs en de samenwerking voor goede onderwijsvoorzieningen garanderen. Vanzelfsprekend met respect voor ieders levensbeschouwelijke gerichtheid. Helaas bestaat er nog altijd een veel te grote kloof tussen de school en de samenleving.

B. De eisen, die de huidige en meer nog de toekomstige samenleving aan de mensen stelt, veranderen voortdurend. Die eisen worden niet alleen aan hun intellect gesteld, maar ook aan hun vermogen tot aanpassing in de steeds sneller veranderende levenssituatie, aan hun sociale omgang, aan hun creativiteit, kortom aan hun hele persoonlijkheid. Een van de gevolgen van die veranderende levenssituatie zal zijn, dat werk dat geringe scholing vereist in toenemende mate door machines wordt overgenomen. Dit betekent dat mensen met een laag scholingsniveau met werkeloosheid worden bedreigd. Daarom is een aanzienlijke verhoging van ontwikkeling van ons volk een levensbelang. De structurering en inrichting van ons onderwijs moet op die totale persoonsontwikkeling van alle leerlingen en op die verhoging van ontwikkeling van ons volk worden gericht. Dat plaatst de leerkracht meer in de rol van begeleider dan van leider. Dat vraagt een bijna in elkaar opgaan van alle onderwijssoorten en een heel buigzaam systeem van onderwijsgeven en van beoordeling, zo dat de leerling als het ware zelf zijn trein kan sturen door onderwijsland. Dat vergt ontwikkelingsdiensten, die de school bijstaan en een voortdurend contact verzekeren tussen allen die aan de voortgang van ons onderwijs werken.

C. Het onderwijs is - om kort te gaan - niet meer een proces dat zich louter in de individuele relatie tussen leerkracht en leerling voltrekt, maar een gemeenschapszaak waaraan leerling, leerkracht, ouders, schoolleiding en bevoegd gezag in eigen rollen meewerken. Dit onderwijs profiteert daarbij van het gehele bestel, dat de maatschappij aan structuren, procedures en diensten ten behoeve van het onderwijs heeft ingericht en dat tot deze deelneming van alle betrokkenen in het schoolgebeuren ruimte moet bieden.

D. Die maatschappij moet dan bovendien niet eng nationaal genomen worden. De internationalisering van ons leven mag zeker aan het onderwijs niet voorbij gaan. Nederland is een brokje van een grote wereld en Nederlanders zijn een kleine groep op de gehele mensheid. De verwijding van onze blik naar alle delen van de aarde biedt ons een gezicht op en een inzicht in de gehele scala van menselijke mogelijkheden. Bovendien is een dergelijke totale aanpak van ons onderwijs een belangrijke bijdrage in de strategie voor de vrede.

De hierna volgende programmapunten werken deze gedachte uit en geven tenslotte enige algemene uitvoeringsvoorwaarden. Onder meer moet de overheid zijn schoolbestuurstaak loslaten (algemene uitvoeringsvoorwaarden 4). Maar het overbrengen van haar scholen in openbare stichtingen of verenigingen is afhankelijk van de mate waarin de deelneming in het onderwijs wordt ingevoerd en de mogelijkheid zich opent om de aansluiting bij ontwikkelingsdiensten als subsidievoorwaarden te stellen.

Toelichting:

De invoering van de deelneming in het onderwijs zal behalve de groep bestuursleden, via wie er o. a. verbinding met allerlei maatschappelijke kringen is te leggen, ook de ouders, leerlingen en de leerkrachten mede doen beslissen in het besturen van de scholen. Op die manier wordt het onderwijs echt volkszaak, echt volksonderwijs.

Zonder dat daarmee de kwaliteit van het onderwijs minder wordt. Integendeel!

In de eerste plaats zal de deelneming alle belanghebbenden bij de school interesseren en daardoor hun noodzakelijke medewerking verkrijgen, wat de individuele aanpak van de leerling (zie B-1) ten goede komt, de milieubeïnvloeding (zie A-4) bevordert, de kloof tussen school en maatschappij (zie C-3) helpt overbruggen en de school als educatief centrum voor de gemeenschap waarin zij staat (zie B-13) kan doen waarderen. Maar vervolgens is ook de eis gesteld dat alle scholen bij ontwikkelingsdiensten kunnen worden aangesloten. Zo ver is het op het ogenblik nog niet, maar zo ver zal het wel moeten komen. Want op de dag van vandaag kan geen school het meer verantwoordt alleen op zichzelf met onderwijs bezig te zijn. Alle scholen hebben alle scholen nodig. Het onderwijs moet voorwerp worden van ons aller samenwerking, met uitwisseling van aller ervaringen, met het samen opzetten van goed gecoördineerde experimenten.

Dat is niet alleen een taak voor de leerkrachten in de scholen, al zijn zij de belangrijkste voor die taak. Het is ook niet alleen de taak van wetenschappelijke onderzoekers, of van pedagogische centra, al zijn zij onmisbaar. Op het ogenblik ontbreekt in ons onderwijs een duidelijke, voor iedereen aanvaardbare structuur, die de samenspraak en samenwerking van alle scholen stimuleert en verzekert. Samenwerking moet niet gebaseerd zijn op een verdoezelen van verschillen, maar op een ontdekken waarin die verschillen eigenlijk bestaan en waarin ze niet bestaan. Het zal dan blijken (zoals nu al rond de mammoetwet in Lochem en elders wordt bewezen), dat er over veel meer zaken in het gehele onderwijs overeenstemming kan worden verkregen en dat er veel meer op gang kan worden gebracht, dan we vroeger dachten: . . . . het gesprek maar eerst en vooral gaat om het hart van het onderwijs: de leerstof, de werken en de leervormen! Voor dat gesprek is een geheel van ontwikkelingsdiensten bedoeld (zie B-4 en B-5). In wetenschappelijke instituten, pedagogische centra, schooladviesdiensten etc. vinden zij op het ogenblik hun aanzet. Het tot stand komen van een onderling verband, dat het vertrouwen van het onderwijs en van de overheid heeft, is nu een punt van de hoogste urgentie (zie B-5). Maar als alle scholen in dit verband meespelen is er een grotere eenheid in ons Nederlandse onderwijs verkregen dan ooit tevoren; dan kunnen eindelijk alle kinderen onverdeeld naar de Nederlandse school.

Wanneer dan bovendien op dit terrein van de ontwikkeling van het onderwijs op internationaal vlak wordt samengewerkt (zie D-6), terwijl het beleid van het Departement van Onderwijs erop gericht is om de internationale onderwijsrelatie niet louter ambtenarenzaak te laten zijn (zie D-2 en 3), dan is de beste kans aanwezig dat er van zaken als de Europese integratie op het terrein van het onderwijs iets terecht komt.

De beheersvorm van die school moet deze ontwikkelingen niet in de weg zitten maar bevorderen. De oude tegenstelling tussen openbaar en bijzonder onderwijs zet de scholen tegen elkaar op en zit deze ontwikkeling dus dwars. Zij moet verdwijnen en kan verdwijnen. Als de overheid haar scholen in aparte rechtspersonen onderbrengt wordt de ontwikkeling naar samenwerkingsscholen bevorderd (zie in dit verband voor het veld van het voortgezet onderwijs het aanvande amendement Laban op de wijzigingswet, Kamerstuk no. 9855 op de wet op het voortgezet onderwijs) en komt de overheid in een zuivere positie tegenover het onderwijs te staan, die haar in staat stelt als initiatiefnemer tot samenwerking binnen het onderwijs op te treden.

De gemeente kan daartoe bijvoorbeeld met medewerking van het onderwijs een schooladviesdienst oprichten. De moeilijkheden, die zich nu dikwijls voordoen om de medewerking van alle onderwijsrichtingen te verkrijgen, zullen goeddeels tot het verleden gaan behoren, want de gemeente is niet meer tevens concurrent-schoolbestuur. De overheid blijft in de gelegenheid het initiatief te nemen om tot de oprichting van een nieuwe school te komen, wanneer zij van mening is dat het algemeen belang dat vraagt.

In deze visie wordt het openbaar onderwijs niet tekort gedaan. Integendeel. Zo worden juist alle krachten gebundeld om de school voor allen, de ontmoetingsschool échte kansen te geven.

In deze visie wordt het bijzonder onderwijs evenmin tekort gedaan, omdat de basis ervan de vrijheid is en een positieve waardering van de geestelijke waarden in ons volk.

Deze visie is een synthese van wat vroeger (en nu) een anti-these, een tegenstelling was: de consequentie van honderd jaar schoolstrijd en vijftig jaar financiële gelijkstelling tussen openbaar en bijzonder onderwijs: één nationaal onderwijsbestel.

A. DEMOCRATISERING VAN HET ONDERWIJS

1. Evenals het geven van onderwijs behoort ook het ontvangen van onderwijs als grondrecht in de grondwet te worden opgenomen. Het recht om onderwijs te ontvangen houdt in, dat iedere burger volgens redelijke voorwaarden recht

een voorstel door de wet

heeft op passend onderwijs, d. w. z. dat onderwijs tot de eerste levensbehoeften van de mens behoort.

2. Wetgever en overheid zullen de uitoefening van beide grondrechten mogelijk moeten maken. Onderwijs is meer investering dan consumptie. De wetgever kan eisen stellen om de deugdelijkheid van het onderwijs te verzekeren en de deelneming aan het onderwijs te bevorderen, maar hij zal de vrijheid van de burgers in levensbeschouwelijke en in pedagogische aangelegenheden respecteren en alle ruimte laten, opdat het onderwijs zich kan ontwikkelen. Aan de overheid blijft het toezicht op de deugdelijkheid van het onderwijs voorbehouden. Hij draagt er zorg voor door een juiste besteding van de gelden de vrije ontplooiing van en het experiment in het gehele Nederlandse onderwijs te stimuleren. De overheid dient daartoe tegenover alle burgers en alle onderwijsrichtingen in een gelijke positie te staan, n.l. uitsluitend als behartiger van het algemeen belang. De overheid (rijk en gemeente) kan dan moeilijk tevens als schoolbestuur optreden.

Alternatief voorstel I voor A-1 en A-2:

A-1 vervalt. A-2 wordt redactioneel aangepast.

Motief: de tijd is nog niet rijp dit grondrecht, dat in beginsel nastrevenswaardig is in de grondwet op te nemen. Het is niet verwezenlijkbaar.

Antwoord: de werkgroep is van mening, dat de onderwijsvoorzieningen in ons land zover ontwikkeld zijn, dat het beleid er direct op gericht kan zijn om dit grondrecht waar te maken. Onderwijs is in een moderne maatschappij minimum bestaansvoorwaarde voor iedere burger.

Alternatief voorstel II voor A-1 en A-2:

De woorden "volgens redelijke voorwaarden" in de tweede volzin van A-1 vervallen.

De tweede volzin van A-2 wordt gelezen: "Iedere burger heeft het recht uit algemene middelen integrale vergoeding van zijn studie- en levensonderhoudskosten te ontvangen tot het einde van zijn studie (ofwel tot een bepaalde leeftijdsgrens).

Motief: De invoeging "volgens redelijke voorwaarden" ontkracht het recht. Je kunt alle kanten op. Dit is niet radicaal democratisch.

Antwoord: Dit alternatief is een luchtbel, omdat het financieel voor onze maatschappij onmogelijk is op te brengen. Het wordt immers discriminerend, indien het niet voor alle burgers kan worden gehanteerd. Het onderwijs ontwikkelt zich bovendien tot een "éducation permanente". Het voorstel van de werkgroep maakt het grondrecht bovendien niet zinloos, omdat het duidelijk vastlegt, dat onderwijs tot de eerste levensbehoeften van de mens behoort en dus dienovereenkomstig prioriteit vraagt. Bovendien bindt het overheid en maatschappij aan een zodanige bevordering van het onderwijs, dat het niet-discriminerend op ieder individu raakt afgestemd.

3. Bij verlenging van de leerplicht dient de voorkeur gegeven te worden aan verlenging aan de basis, d. w. z. een vervoering van de leerplichtige leeftijd met één jaar. Dit schept voorwaarden het huidige kleuteronderwijs beter te integreren met het basisonderwijs, hetgeen vooral van belang is voor de kinderen uit de straks te noemen "prioriteitsgebieden". Kleuter- en gewoon lager onderwijs moeten één geheel van basisonderwijs worden en in één wet worden geregeld. Het leerproces dient te beginnen op de kleuterschool, met name door een geprogrammeerde ontwikkeling van de instrumentele en expressieve functies, waarbij in het bijzonder aan de formele taalexpressie gedacht wordt. De eerste drie jaren van het basisonderwijs moeten speel-leerclassen zijn. Inhoud van lees- en schrijf oefeningen, diktée's, aardrijkskunde en geschiedenis moet aan een kritische herwaardering worden onderworpen.

De basisschool heeft daarbij met name in zijn eerste jaren tot taak lichamelijke handicaps en sociale achterstanden van zijn leerlingen te ontdekken.

Alternatief voorstel voor A-3:

De eerste zin van A-3 vervalt. De volgende zin wordt redactioneel aangepast. Aan A-3 wordt de volgende zin toegevoegd:

"Een verlenging van de leerplicht tot en met het 15e levensjaar dient op korte termijn verwezenlijkt te worden".
Motief: Het gewoon lager onderwijs is nog steeds voor een aantal kinderen eindonderwijs. Bovendien bezoekt reeds rondom 92% van de jonge kinderen de kleuterschool ook zonder leerplicht.

Verlenging van de leerplichtige leeftijd naar boven verdient dus de voorkeur teneinde de gelegenheid te scheppen de z.g. "levensvakken" meer uitgebreid te kunnen geven en tot een beter afgerond geheel te maken.

Antwoord: Dit voorstel heeft in politieke zin nog slechts geringe betekenis, n.l. alleen die van een financiële prioriteitsafweging. De leerplichtwet 1969 - waar de D'66-fractie vóór stemde - voorziet reeds in de mogelijkheid om de voorgestelde wijziging te realiseren. Er is nog slechts een Koninklijk Besluit voor nodig en geen principiële beslissing van de Staten-Generaal.

Hoewel D'66 dus geen bezwaar heeft tegen deze verlenging als zodanig, dient de partij in haar prioriteitsbepaling de voorkeur te geven aan verlenging aan de basis. Hiermede kan het politiek relevante deel van één ongedeeld basisonderwijs bereikt worden. Daarmee kan tevens een zodanige inhoud aan het basisonderwijs gegeven worden, dat de noden van de sociaal zwakkere milieus op consequente wijze worden opgevangen. Niet alléén brengt men de probleemgevallen uit deze milieus dan ook naar het basisonderwijs, maar tevens scheidt men een oprechte grondslag voor de democratisering van het onderwijs.

4. Om de in ieder individu aanwezige mogelijkheden zo volledig mogelijk te activeren, is een intensieve milieuverruiming in de jongere levensfasen noodzakelijk. Dit is mogelijk door een zo vroeg mogelijk beginnende samenwerking met de ouders (zeker reeds tijdens de kleuterperiode van de kinderen) en door een actieve begeleiding tijdens de lagere schooljaren. Een actieve, verantwoorde voorlichting inzake schoolkeuze en beroepsmogelijkheden vormt het sluitstuk van deze milieuverruiming. Hierbij moeten moderne communicatiemiddelen als film, radio en televisie worden ingeschakeld.

5. Op grond van nader te ontwikkelen criteria worden een aantal educatieve saneringsgebieden aangeduid als "prioriteitsgebieden" (vergelijk de "priority areas" uit het Engelse Plowden-report en de gebieden, die in de Verenigde Staten worden gerekend tot het speciale terrein van "urban education").
Voor de hier bedoelde "sociaal belemmerde kinderen" worden in het kader van het basisonderwijs speciale voorzieningen getroffen, opdat ook zij door ontplooiing van hun capaciteiten onbelemmerd kunnen doorstromen naar middelbaar en hoger onderwijs.

6. Na de vervulling van het leerplichtig onderwijs zullen nog steeds relatief grote aantallen jonge burgers in het arbeidsproces worden opgenomen zonder een vorm van voortgezet onderwijs genoten te hebben.
Een volwaardig statuut voor het avondonderwijs alsmede een bij de wet geregelde partiële vormingsplicht zijn daarom vanuit het oogpunt van gelijke kansen onontbeerlijk. De regelingen moeten van zodanige aard zijn, dat doorstroming naar aansluitend en hoger (beroeps-)onderwijs niet belemmerd wordt.

7. Zowel om de ontplooiingsmogelijkheden voor de vrouw zo goed mogelijk te maken als om haar deelnemen aan het arbeidsproces te vergemakkelijken, moeten door een betere voorlichting en intensieve begeleiding resp. milieubeeïnvloeding ook vrouwelijke leerlingen op grote schaal voor b.v. technisch onderwijs worden geïnteresseerd.

8. Het instellen van een leerstoel voor het vak "kinder- en jeugdliteratuur" in het kader van de bestaande literaire faculteiten is een voorwaarde voor een professionele benadering van het kinderboek. Door intensieve samenwerking van deze nieuwe tak van wetenschap met school- en kinderbibliotheken wordt het lezen van goede boeken en zelfstudie door middel van boek en bibliotheek bevorderd.

B. FLEXIBILITEIT VAN HET NIET-WETENSCHAPPELIJK ONDERWIJS

1. De individuele ontwikkeling van de leerling en zijn ontplooiing in groepsverband zijn onmisbare uitgangspunten van het onderwijs. De school moet daarom in staat zijn de mogelijkheden van de leerling te ontdekken en hem op grond daarvan de nodige begeleiding te geven. De schoolorganisatie behoort meer ruimte te geven aan initiatieven van zowel leerkrachten als leerlingen. O.a. het jaarklassensysteem zal daartoe moeten worden herzien.
De wettelijke bepaling, dat "ten behoeve van de bijzondere inrichting van het onderwijs van de inrichtingsvoorschriften kan worden afgeweken", moet zeer ruim worden begrepen.

2. Het is wenselijk dat schoolradio, schooltelevisie en andere media normale hulpmiddelen worden bij het onderwijs. Er moet plaatselijk of regionaal, en landelijk zendtijd worden gegeven buiten de algemene omroep om.

3. De taak van de leerkrachten wordt niet gebaseerd op een indeling in uren, maar op werktijden van een week (een weektaak op basis van een totaal aan les- en taakuren). Ook het deelnemen in het besturen van de school behoort tot hun normale taak die in de werktijd valt.

4. Het is noodzakelijk de ontwikkeling van het onderwijs te stuwen, te begeleiden en te evalueren door ontwikkelingsdiensten. In hoeverre hiertoe een taakverdeling tussen pedagogische centra, schooladviesdiensten, universiteiten en onderzoeksinstituten valt te onderkennen, zal nader onderzocht en overlegd dienen te worden. De functie van de ontwikkelingsdiensten is kort gezegd, ter verhoging van de doelmatigheid, het bijsturen van het onderwijssysteem en van de daarin plaatshebbende processen, door systematisch wetenschappelijk onderzoek en de toepassing in de praktijk. Dat de invloed van het milieu op de leerlingen een onmisbaar onderdeel van dit werk en onderzoek zal moeten zijn, staat vast.

5. (zie blz. 12 *buurman*)

6. De rol van de overheid met betrekking tot de flexibiliteit gaat niet verder dan stimulering van een evenwichtige ontwikkeling van het onderwijs door doelmatige financiering en wetgeving. Niet alleen de onderwijswetten, maar ook de uitvoeringsbepalingen zullen aan de onderwijsgevers zelf grote vrijheidsmarges moeten laten.

7. Her- en bijscholing van de mensen die direct bij het onderwijs en de vorming betrokken zijn is, alleen al in verband met de noodzakelijke toeneming van de flexibiliteit, voor het onderwijs een belang van de hoogste orde. Het volgen van her- en bijscholingscursussen behoort tot de normale taak van de docent. Hierbij zullen de reeds genoemde ontwikkelingsinstituten onmisbaar zijn.

8. De klasse delers voor het kleuter- en lager onderwijs moeten elk jaar met twee verminderd worden totdat tenminste het getal dertig is bereikt. Van deze maatregel mag alleen om dwingende redenen en met uitvoerige verantwoording worden afgeweken.

9. De in voorbereiding zijnde wet op het basisonderwijs behoort voldoende ruimte te geven aan vernieuwingspogingen die de ontwikkeling van het basisonderwijs betreffen; de integratie van het kleuteronderwijs met het basisonderwijs, gezien binnen een sluitend geheel van onderwijsvoorzieningen is daarbij uitgangspunt. Een wet die aan deze vernieuwingspogingen geen of onvoldoende ruimte geeft, is onaanvaardbaar.

10. Grottere schooleenheden moeten worden bevorderd: stichting van scholengemeenschappen en in minder dicht bevolkte gebieden samenwerkingsverbanden tussen scholen. Slechts in eenheden van voldoende grootte kan van een werkelijke doorstroming van de leerling naar het geschikteste onderwijs sprake zijn. De ontwikkeling van een ongedeelde V.W.O. wordt toegejuicht.

11. De school voor voortgezet onderwijs zou moeten worden ingedeeld in twee fasen, die ieder voor zich vrij zijn van beslissende selectievormen. De eerste fase duurt twee tot

drie jaar (z.g. brug-fase), waarna selectie plaats vindt naar de meest geschikte schoolopleiding. De tweede fase leidt tot de eindselectie.

De ontwikkeling van categoriale brugklassen is een onjuiste uitwerking van de Wet op het Voortgezet Onderwijs.

12 Het algemeen vormend karakter van het beroepsonderwijs moet nog sterker worden geaccentueerd. Alleen dan kan het beroepsonderwijs een tweede toegangspoort tot het wetenschappelijk onderwijs worden, zoals noodzakelijk is.

13 Flexibel onderwijs vraagt "flexibele" gebouwen. Bij de scholenbouw moet rekening gehouden worden met de onderwijskundige behoeften op de school en ook met de eisen van leefbaarheid van stad of streek. In het schoolgebouw moeten maatschappelijke en sociaal-culturele voorzieningen ten behoeve van wijk of dorpsgemeenschap een plaats kunnen vinden. De school moet een educatief centrum voor de omgeving worden. De bouwvoorschriften moeten hiertoe de volle ruimte laten.

De financiëring (bekostiging) van de scholenbouw geschiedt niet door goedkeuring van gespecificeerde uitgaven, maar door beschikbaarstelling onder minimum voorwaarden van een maximum bedrag.

C. DEELNEMING IN HET ONDERWIJS

1. De financiëring van de scholen uit overheidsgelden dient mede afhankelijk te worden gemaakt van de voorwaarde, dat in de statuten van de rechtspersoon van wie een of meer scholen uitgaan, is verzekerd, dat leerkrachten, schoolleiders, bestuursleden, leerlingen ~~boven de 16 jaar~~ en behalve voor het hoger beroepsonderwijs de ouders van elke school gezamenlijk rechtstreeks of via gekozen vertegenwoordigingen ten aanzien van de betrokken school een beslissende invloed kunnen uitoefenen op:

de doelstellingen en de grondslag van het onderwijs en in verband daarmee: de leerstof, de werk- en leervormen en de formatie van de docenten en de voorzieningen voor de leerlingen, alsmede de controle op de uitvoering van een en ander, en dat leerlingen ~~van 16 jaar~~ terzake adviserende bevoegdheid hebben.

Om deze deelneming in het onderwijs ook voor de openbare scholen mogelijk te maken, zullen zij in aparte rechtspersonen moeten worden ondergebracht.

Alternatief I voor C-1:

Zelfde tekst maar in plaats van "behoudens voor het hoger beroepsonderwijs de ouders" te lezen: "alleen voor het kleuter- en lager onderwijs de ouders".

Motief: De tijd van het paternalisme en het maternalisme van de ouders is voorbij. Vanaf het voortgezet onderwijs moeten de leerlingen alleen zelf aan het woord zijn.

Antwoord: Er is geen sprake van pater- of maternalisme, indien de ouders in schoolzaken óók mogen meespreken. Het opnemen van de ouders is een erkenning van de ouderlijke verantwoordelijkheid, die zeker voor kinderen tussen elf en achttien bestaat en moet kunnen worden waargemaakt. De werkgroep is van mening, dat de school de plaats van de ouders in het gezin en daarmee het gezinsleven niet mag ondergraven.

Het ogenblik waarop de meeste kinderen rijp zijn om los van hun ouderlijk huis in de maatschappij te staan is moeilijk exact aan te geven. Studenten aan universiteiten en hogescholen zijn zover. Er is geen reden hun leeftijdgenoten in het hoger beroepsonderwijs die erkenning te onthouden.

Alternatief II voor C-1:

In plaats van "werk- en leervormen" te lezen "organisatie van het onderwijs".

Motief: Als men over werk- en leervormen kan meebe-slissen, is zelfs de didactiek voorwerp van inspraak. Dat gaat veel te ver. Alleen de leerkracht is daar deskundig genoeg voor. Wat blijft er bovendien van bewegingsvrijheid van de leerkracht over? Het is voldoende dat de inspraak zich tot de organisatie van het onderwijs beperkt. Antwoord: De werk- en leervormen worden slechts in

zoverre tot voorwerp van inspraak gemaakt als zij in verband met doelstellingen en grondslag van het onderwijs van belang zijn. Anders gezegd: wordt de bedoeling van de school waargemaakt, ja of nee? Daarin ligt reeds vast, dat de inspraak zich tot de grote lijnen moet beperken en niet als een bedilligerige bemoeial de bewegingsvrijheid van de leerkracht mag fnuiken. Anderzijds ligt daar evenzeer in vast, dat de totale bedrijvigheid binnen de school in principe onder de inspraak moet vallen. De werkgroep is ervan overtuigd, dat echte deskundigheid door alle participanten in de deelneming erkend zal worden. Deskundigheid kan nooit een motief opleveren om zich hautain buiten het gesprek te houden.

Alternatief III voor C-1:

In C-1 het woord "beslissende" (regel 7) vervangen door "adviserende".

Motief: Leerlingen van 16 jaar zijn niet in staat tot het geven van een beslissend advies; ook de ouders zijn niet voldoende met de school op de hoogte om een beslissende inspraak te geven.

Antwoord: Drie materiële punten kunnen tegen dit motief worden aangevoerd:

1. Men dwingt de ouders en de leerlingen om zich in de problematiek te verdiepen indien men ze beslissende invloed geeft.
2. De breekijzerfunctie van zo'n "schoolraad" is bij een beslissende invloed doeltreffender dan bij een adviserende.
3. Men stimuleert met beslissende inspraak de maatschappij van de open deelneming.

Toelichting: Op 16 jaar kan een meisje huwen. Op 16 jaar kan iedereen lid zijn van D'66. De werkgroep is ervan uitgegaan, dat een leerling op 16 jaar tot redelijk oordelen en besluiten in staat is en juist door de school, die hem in de maatschappij moet inleiden, in de gelegenheid moet worden gesteld, ja zelfs uitgedaagd moet worden om te leren verantwoordelijkheid te dragen.

Doordat de leerlingen en de ouders door dit voorstel gewond worden zich indringend met de problematiek van de school bezig te houden, draagt deze ontwikkeling ook aanzienlijk bij om de kloof tussen school en gezin te overbruggen.

Bij het besturen van de school zullen ouders en leerlingen ieder een eigen inbreng hebben en dat is genoeg reden om hen geen medebeslissende stem te weigeren. Zij zullen juist soms de "bedrijfsblindheid", die in alle werkkringen ontstaat, van bestuursleden, schoolleiding en leerkrachten kunnen doorbreken.

Tenslotte geeft het meebe-slissen een betere koers aan de open deelneming dan het vrijblijvende mee-adviseren.

2. Het subsidiesysteem zal mede voorzien in zodanige bijdragen in de kosten van organisatie en deskundige assistentie voor alle onder 1 bedoelde partners in de schoolgemeenschap, dat zij hun taak redelijk kunnen vervullen.
3. De wettelijke inrichting van het onderwijs dient erop gericht te zijn de uit de aard der zaak bestaande afstand tussen schoolonderwijs en maatschappij zoveel mogelijk te overbruggen. De basiseisen voor de leerplannen van scholen van voortgezet onderwijs moeten zo zijn geformuleerd, dat de leerlingen met de werking van maatschappelijke processen en van sociaal gedrag praktisch kunnen kennismaken en ervaring opdoen.

D. INTERNATIONALISERING VAN HET ONDERWIJS

1. De meting van de maatschappijbehoefte dient rekening te houden met de inzet van Nederlanders in taken in het buitenland, met name ten behoeve van ontwikkelingsgebieden. Een aanpak van de nationale planning in Europees verband is wenselijk.

2. De Minister van Onderwijs bepaalt het internationale beleid op het terrein van het onderwijs en voert het uit, zij het gecoördineerd binnen het totale regeringsprogramma. Het beleid wordt gericht op de bevordering van de Europese onderwijsintegratie; en eveneens op het wederzijdse profijt van onderwijservaringen in binnen- en buitenland voor alle

bij het onderwijs betrokkenen.

3. Nederlandse delegaties in internationale werkgroepen en conferenties voor onderwijsvraagstukken dienen in de regel uit zo mogelijk representatieve deskundigen van het gehele Nederlandse onderwijs te zijn samengesteld, zelfs indien het om werkgroepen, conferenties en permanente vertegenwoordigingen van louter ambtenaren gaat.
4. Om de Nederlandse deelneming in het internationale ontwikkelingswerk een degelijke basis te verschaffen zijn speciale scholen voor het kader voor ontwikkelingswerk op het niveau van het hoger beroepsonderwijs gewenst. Aan de universiteiten en hogescholen wordt het hoofdvak "techniek en organisatie van het ontwikkelingswerk" als zodanig ingevoerd, tenminste als post-doctorale studie, bij daartoe in aanmerking komende faculteiten.
5. Programma's van buitenlandse stages en werkbijeenkomsten van studenten en leerlingen verdienen in beginsel sterke steun van de overheid, mits zij goed zijn voorbereid, in het lopende studieprogramma functioneren en in redelijke mate geëvalueerd worden.
6. Onderwijsresearch en onderwijstechnologie zijn bij uitstek onderwerpen waarop concrete internationale samenwerking en coördinatie reeds nu gerealiseerd kunnen worden.

Algemene uitvoeringsvoorwaarden

1. Het onderwijs moet in de regel onderwerp zijn bij de algemene beschouwingen van de rijksbegroting. Het is in eerste instantie een onderwerp van algemeen politiek belang en niet van specialistische aard.
2. Permanent en nationaal gecoördineerd onderzoek is noodzakelijk om het tempo en de richting te meten waarin de maatschappij zich in zijn verschillende aspecten ontwikkelt en ontwikkeld kan worden. De onderwijsplanning wordt voortdurend aan de ontwikkeling en behoeften van de maatschappij (op langere termijn) aangepast. Onderwijsbeleid is niet mogelijk dan op basis van meerjarige en decenniumplanning.
3. Onderwijsplanning is primair het plannen van onderwijsinhouden en secundair het plannen van scholen. Bij de planning zal de vrijheid van schoolkeuze altijd gerespecteerd en gewaarborgd moeten blijven. Het is wenselijk dat de ontwikkelingsdiensten een rol bij de onderwijsplanning gaan spelen.
4. Rijk en gemeenten moeten geleidelijk hun functie als bestuur van scholen onderbrengen in openbare stichtingen of verenigingen. De geleidelijkheid moet verband houden met de invoering van de deelneming in het onderwijs, zoals onder C-1 bepleit, en met de mogelijkheid om de aansluiting bij ontwikkelingsdiensten als subsidievoorwaarde te stellen.

Alternatief I voor Algemene uitvoeringsvoorwaarden punt 4:

De eerste zin wordt gelezen: "Het Rijk draagt geleidelijk zijn scholen over aan de gemeenten waar deze scholen liggen".

Motief: De gemeenten zullen hun scholen niet over willen dragen. Het blijft bovendien noodzakelijk dat de gemeenten zelf schoolbesturen zijn om veilig te stellen, dat er overal in het land voldoende scholen zijn, die voor alle burgers - zij het eventueel als "vluchtheuvel" - aanvaardbaar zijn.

Antwoord: Zeker gecombineerd met punt 8 kan de overdracht van rijkscholen een belangrijke stap zijn naar het door de werkgroep voorgestelde doel. De idee van niet aan het beheer door de overheid gebonden openbaar onderwijs moet natuurlijk nog wat wennen, maar zal ook bij de gemeenten aanslaan als daardoor de samenwerking binnen het onderwijs in de gemeente wordt bevorderd. Van de door de werkgroep voorgestelde constructie is de bereidheid tot die samenwerking meer dan ooit te verwachten als alle onderwijsinstellingen in dezelfde positie jegens de overheid komen te staan. De gemeente kan dan vanuit een objectieve positie die samenwerking mee hel-

pen organiseren (vgl. A-1 en de totstandkoming van ontwikkelingsdiensten).

Wat het tweede punt betreft: neutraal onderwijs is niet naar zijn aard voor iedereen aanvaardbaar onderwijs. Naarmate het onderwijs meer op samenwerking van de levensbeschouwelijke richtingen is gebaseerd, naar die mate zal het ook meer voor iedereen aanvaardbaar worden. Ook hier ligt een taak voor de ontwikkelingsdiensten. De aanvaardbaarheid van onderwijs wordt in de eerste plaats door de individuele gerichtheid (flexibiliteit) van het onderwijs en door de deelneming in het onderwijs bepaald.

De uitvoering van het gestelde onder C-1 is niet mogelijk als de gemeente bestuur van de school blijft. Overigens kan een gemeenté altijd een stichting oprichten tot het beheer van een of meer scholen.

Alternatief II voor Algemene uitvoeringsvoorwaarden punt 4:

De eerste zin van punt 4 wordt gelezen: "Rijk en gemeenten moeten geleidelijk het bestuur van alle scholen op zich nemen via bestuurscommissies, waarin alle levensbeschouwelijke richtingen vertegenwoordigd zijn".

De laatste zin van punt A-2 vervalt. Evenzo punt B-6 en de laatste zin van C-1.

Motief: Alle scholen komen zo ook in een gelijke positie jegens de overheid te staan met het voordeel, dat alle richtingen aldus tot samenwerking worden gedwongen. Antwoord: Vooreerst is deze oplossing waarschijnlijk onhaalbaar, omdat dan 70% van het huidige Nederlandse onderwijs van beheersvorm moet veranderen, waartoe de bereidheid niet bestaat.

Vervolgens druipt zij in tegen de democratische vrijheid van onderwijs, omdat van bovenaf de voorwaarden voor die samenwerking worden opgelegd in plaats van van onderop te groeien. Er dreigt dan een schijnsamenwerking en wellicht een nieuwe schoolstrijd.

Tenslotte zijn dergelijke commissies - ook die ingevolge artikel 61 e. v. van de Gemeentewet (zo dat artikel al te gebruiken is) - niet bij machte definitieve beslissingen te nemen. Het departement c. q. de gemeenteraad kunnen altijd ingrijpen als dat hun wenselijk voorkomt. De deelneming in het onderwijs (C-1) verliest dan aardig wat van zijn betekenis.

5. Gegeven het grote belang van het onderwijs voor de maatschappijontwikkeling hebben de voorzieningen daarvoor in het algemeen recht op hoge financiële prioriteit. De overheid moet bij de investering van gelden voorrang verlenen aan het stimuleren en laten uitvoeren van vernieuwingsplannen.

Toelichting:

Het woord "investering" wordt hier opzettelijk gebruikt. Meer en meer leiden onderzoek en ervaring tot de overtuiging, dat welzijn en welvaart in de toekomst in belangrijke mate afhankelijk zijn van aan het onderwijs bestede bedragen. Aangezien een hogere mate van welvaart zich weer spiegelt in hogere belastingrevenue in de toekomst dient een belangrijk deel van de uitgaven voor onderwijsdoelinden niet gezien te worden als "consumptie", doch als investering die zich met rente terugbetaalt. Dit geldt met name voor de vernieuwing van het onderwijs.

6. Bij de opleiding van de leerkrachten moet meer dan ooit rekening gehouden worden met de volgende punten: de leerkracht moet de leerling bij zijn werk en in zijn schoolloopbaan kunnen begeleiden, hij moet in staat zijn de leerling te leren in een samenspel met zijn medeleerlingen, inzicht hebben in milieu-invloeden en kunnen samenwerken met de ouders.

7. Na overleg met de rijksinspectie en de daartoe bij de wet aan te wijzen representatieve organisaties van het onderwijs en zijn ontwikkelingsdiensten, brengt een onafhankelijk Instituut voor Schoolbegrotingen, in het licht van het onderwijs in een veranderende maatschappij, telkenjare in het openbaar aan de minister gemotiveerd advies uit over de exploitatiekosten, die een in normale omstandigheden verkerende school of scholengemeenschap van de verschillende onderwijssoorten hebben. De minister bepaalt vervolgens

zijn beleid en doet het parlement de benodigde voorstellen.

Toelichting:

Op het ogenblik worden de kosten van de scholen in het duitster van overheidsdiensten berekend. De voorgestelde constructie maakt de wijze van berekening voor iedereen zichtbaar, opent de mogelijkheid tot kritisch meedenken, laat zien welke financiële mogelijkheden er zijn en welk beleid de minister daarin voert. Bovendien zal het instituut de schooluitgaven telkenmale objectief kritisch doorlichten: een mogelijkheid voor de noodzakelijke bevordering van de efficiency in de besteding van de onderwijsgeldten.

8. De Onderwijsraad moet openbaar werken. Zijn betekenis vraagt nadere bezinning.

(invoeegen op blz. 9 na punt 4) *in zijn meening*

5. De totstandkoming van voldoende, in aantal en regionale spreiding, ontwikkelingsdiensten vraagt in het onderwijsbeleid een eerste prioriteit. Zij zullen voor de scholen aanvaardbaar moeten kunnen zijn en onderling intens samenwerken. Bevorderd moet worden, dat de aansluiting bij ontwikkelingsdiensten subsidievoorwaarde kan worden.

Referentie: Discussienota "onderwijs; eerste deel - Het niet-wetenschappelijk onderwijs", bestelno. IV.

d) Technologie

Aan het hoofdstuk 8 "Technologische ontwikkeling" de volgende paragraaf "Voorlichting" toe te voegen:

8.2 Voorlichting

De voor de continuering van de welvaart alsook voor de verhoging van het welzijn nodige technologische ontwikkeling leidt tot een maatschappij die steeds ingewikkelder wordt en voor het individu moeilijker te doorzien is. De eveneens door de moderne technologie geboden nieuwe middelen voor communicatie en voorlichting scheppen echter - mits goed en intensief gebruikt - machtige mogelijkheden om juist iedereen groter en dieper inzicht te verschaffen in de wereld die hem omringt, waardoor interesse kan worden vergroot en deelneming aan de oordeelsvorming sterk kan worden gestimuleerd.

8.21. De voor het beleid verantwoordelijken zullen met de hun adviserende deskundigen zodanig moeten samenwerken dat democratische inspraak zoveel mogelijk wordt bevorderd. Met name kan dit gebeuren door hen te stimuleren alternatieven naast elkaar te stellen en deze in begrijpelijke, zoveel mogelijk van vaktermen ontdane, taal te formuleren.

8.22. Speciale opleidingen zullen in het leven moeten worden geroepen voor technisch en wetenschappelijk hoog gekwalificeerde mensen die in staat zijn op doeltreffende wijze voorlichting te geven aan een groot publiek over techniek en wetenschap. Dit niet alleen ten behoeve van de overheid, maar evenzeer ten dienste van de journalistiek in al zijn vormen. De grondslagen voor het benodigde begrip bij iedereen zal reeds gelegd moeten worden bij het basis onderwijs.

8.23. De moderne middelen voor communicatie en ook die voor dataverwerking moeten worden gebruikt voor veelvuldige en snelle opiniepeilingen op grote schaal. Deze moderne middelen maken het mogelijk om de resultaten van een dergelijke peiling onmiddellijk aan iedereen beschikbaar te maken, hetgeen de medewerking aan en de interesse voor dit soort onderzoeken aanzienlijk zal verhogen.

Toelichting:

Onderwijs en voorlichting dienen er van uit te gaan dat de technologische aspecten van de moderne maatschappij een integrerend bestanddeel van ons cultuurpatroon vormen en dat iedere burger het recht heeft ingelicht te worden over de achtergronden van deze kant van onze samenleving op een voor hem begrijpelijke wijze. Alleen als wij er in slagen de complexiteit van de moderne maatschappij op deze wijze meer doorzichtig te maken kan worden vermeden dat de geheimzinnigheid en de ongrijpbaarheid van de maatschappij aanleiding geeft tot rebellie of passief verzet van gefrustreerde groepen.

Referentie:

Nota "Mogelijkheden en moeilijkheden voor open deelneming in onze technologische maatschappij", gratis verkrijgbaar.

CONTRIBUTIE 1969

Mocht u de contributie voor 1969 nog niet betaald hebben, met één girokaart kunt u dit verzuim alsnog goedmaken. Postgiro 1304900.

CONTRIBUTIEREGELING

Leden, die een jaarinkomen hebben onder f 10.000,-- betalen f 15,-- per jaar; tot f 15.000,-- betalen f 25,-- per jaar; boven f 15.000,-- wordt men verzocht een contributie van f 50,--, boven f 25.000,-- een contributie van f 75,-- en boven f 35.000,-- een contributie van f 100,-- te betalen.

Een tweede gezinslid betaalt de helft van deze bijdragen. Na overleg met de penningmeester van het hoofdbestuur of van een plaatselijke afdeling kunnen voor bepaalde groepen (studenten, dienstplichtige militairen en werklozen) uitzonderingen worden gemaakt op bovengenoemde regeling.

e) Democratisering bedrijfsleven

In de paragraaf 9.8 "Democratisering Bedrijfsleven" aan de preambule de volgende zin toevoegen:

Er is een rechtsorde van het sociaal-economische leven nodig.

De artikelen 9.81 t/m 9.84 (oud blz. 27 art. 30, 37 t/m 39) vervangen door de volgende tekst:

9.81

- a. De partij wil de ondernemingsraad vervangen door een personeelsraad, uitsluitend bestaande uit gekozen personeelsleden; het voorzitterschap van de raad berust bij één hunner.
- b. Ondernemingen met meer dan honderd man personeel zijn verplicht een personeelsraad te hebben. In kleinere bedrijven treedt een door het personeel aangewezen vertrouwensman in de rechten van depersoneelsraad; vakverenigingen stellen kandidaten voor deze post.
- c. De verkiezingen voor de personeelsraad dienen aan de hand van zgn. "vrije lijsten" plaats te vinden, d.w.z. dat voorrechten bij de kandidaatstelling moeten worden afgeschaft. Voor de kiesgerechtigdheid en de verkiesbaarheid dienen geen leeftijds grenzen te gelden. Kiesgerechtigd en verkiesbaar is men, wanneer men langer dan één jaar in het bedrijf werkzaam is geweest.
- d. Aan de personeelsraad dienen in de eerste plaats in aangepaste vorm de vier parlementaire grondrechten te worden toegekend, t.w.:
  - het recht van enquête (zie art. 9.94);
  - het recht van initiatief: de personeelsraad heeft de bevoegdheid tot het aangaan van overeenkomsten met de ondernemingsleiding inzake sociale regelingen voor het bedrijf;
  - het recht van interpellatie: de ondernemingsleiding zal zich nimmer aan een verzoek om verduidelijking en rechtvaardiging van haar beleid of welk onderdeel daarvan ook mogen onttrekken;
  - het recht van amendement: er kunnen wijzigingsvoorstellen betreffende de richtlijnen van het ondernemingsbeleid, voorzover neergelegd in voorschriften, plannen, enz., worden ingediend.

Voorts wordt aan de personeelsraad een recht van beroep toegekend.

- e. Naast de mogelijkheid tot instelling van een centrale personeelsraad voor een groep bijeenbehorende ondernemingen, dient ook de mogelijkheid te bestaan tot instelling van personeelsvertegenwoordigingen per bedrijfsafdeling of bedrijfsafdeling. Deze vertegenwoordigingen treden in rechten via de personeelsraad.
- f. Aanbeveling verdient het overleg met de directie te doen plaatsvinden door een delegatie met last en ruggespraak uit de personeelsraad. Omdat daarmee de kans wordt vergroot dat de ondernemingsleiding niet zal weten welke opvattingen en voorstellen van welke personeelsraadsleden afkomstig zijn, kan dit een bijdrage betekenen tot de inschendbaarheid van het personeelsraadslid.

De ondertitel "werknemersrepresentatie" op blz. 27 wordt vervangen door "Publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie" en de paragraaf wordt als volgt gelezen:

9.82

- a. De publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie zou kunnen dienen voor de opbouw van een rechtsorde van het sociaal-economische leven, mits het systeem beantwoordt aan een democratisch grondschema.
- b. Daartoe dient de controle "van onderop", d.w.z. van de zijde van alle bedrijfsgenoten, rechtstreeks en openbaar te zijn. Zij deint niet langs de omweg van volksvertegenwoordiging en Kroon noch via de interne structuur van vrije verenigingen te verlopen.
- c. Tegenover de bestuursorganen in de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie dienen in principe zowel landelijk als per schap vertegenwoordigingsorganen met controlerende bevoegdheid in het leven te worden geroepen, samengesteld uit door representatieve vrije verenigingen gekandideerde en door alle bedrijfsgenoten rechtstreeks gekozen personen.

De beoordeling van de representativiteit dient uitsluitend op grond van getalscriteria vastgesteld te worden.

- d. De vertegenwoordigingsorganen dienen paritair uit ondernemers- en werknemers-vertegenwoordigers te bestaan. De besturen worden periodiek verkozen en bestaan uit bezoldigde functionarissen die in de vertegenwoordigingsorganen geen stemrecht hebben.
- e. De instelling en opheffing van bedrijfslichamen dienen van een referendum onder de bedrijfsgenoten afhankelijk te zijn, in die zin dat instelling of opheffing slechts mogelijk is als meer dan de helft der geldig uitgebrachte stemmen ten gunste hiervan is.
- f. De kosten van het systeem en de benodigde fondsvorming dienen, behalve uit de algemene middelen, uit hoofdelijke en ondernemingsgewijze "bedrijfschapsbelastingen" te worden bestreden.

g. De bedrijfsrechtspraak dient in handen te liggen van bedrijfsschapsgerechten en een hoge raad voor de bedrijfsrechtspraak, Arbeids- en sociaalrechtelijke zaken dienen aan de burgerlijke rechterlijke instanties te worden onttrokken en aan deze arbeidsgerechten te worden toebedeeld. De hoge raad dient aan de hand van getalscriteria de representativiteit van vrije verenigingen te beoordelen en te bekrachtigen.

9.83 In navolging van de Organisatiewet Sociale Verzekeringen wordt één Organisatiewet Arbeidsverhoudingen voorgesteld, die althans de materie regelt welke in de wet op de Bedrijfsorganisatie en die op de Ondernemingsraden is behandeld.

Referenties: De rapporten "Ondernemingsraad of personeelsraad" (bestelno. III B en "Over de publiekrechtelijke Bedrijfsorganisatie" (bestelno. 10).

f) Landbouw

Het hoofdstuk 10 "Landbouw" wordt vervangen door de volgende tekst:

10. LANDBOUW

10.1. Algemeen

10.11. Hoewel in Nederland een steeds groter deel van het Nationale Inkomen verkregen wordt uit de industrie en de dienstensectoren neemt de landbouw, waaronder begrepen de tuinbouw, nog steeds een belangrijke plaats in de Nederlandse economie in. Daarom en uit hoofde van de bijzondere karaktertrekken van deze sector verdient de Nederlandse landbouw ook in de nabije toekomst de bijzondere aandacht van de overheid.

10.12. Het beleid ten aanzien van de problemen van economische en sociale aard die zich in de landbouw voordoen wordt reeds voor een groot deel in de Europese Gemeenschap bepaald. Het is niettemin noodzakelijk ten aanzien van het beleid in de Europese Gemeenschap en ten aanzien van het beleid dat nog op nationaal niveau bepaald wordt een richting te bepalen.

10.13. Het landbouwbeleid dient gericht te zijn op:

- a. het bieden van kansen op een redelijk levensniveau binnen of buiten de landbouw aan hen die nu hun bestaan in de landbouw vinden;
- b. een verantwoord gebruik van grond, water en ruimte in ons dichtbevolkte land;
- c. een rationele produktie, verwerking en afzet van landbouwprodukten;
- d. het bevorderen van de voortbrenging van produkten daar waar dit het voordeligste kan, zowel op Europees als op wereldniveau.
- e. een ruim voorzien levensmiddelenpakket tegen redelijke prijzen.

10.14. De overheidsactiviteiten zullen zich bij voorkeur dienen te beperken tot het scheppen van omstandigheden waarbinnen de gewenste ontwikkelingen kunnen plaats-

vinden opdat de beslissingsvrijheid van de ondernemers zoveel mogelijk bewaard blijft.

10.15. In P. B. O.-verband en elders dient een duidelijke scheiding te worden aangebracht tussen de verantwoordelijkheid van de Minister en die van het Bedrijfsleven. (zie ook paragraaf 9. 8).

10.2. Het markt- en prijsbeleid

10.21. Een stabiliserend markt- en prijsbeleid is noodzakelijk. Het prijsbeleid dient afgestemd te zijn op de ontwikkeling van bedrijven met een goede produktiviteit. Op deze bedrijven moet een goede beloning van arbeid, ondernemerschap en kapitaal behaald kunnen worden.

10.22. De produktie van overschotten dient in de eerste plaats tegengegaan te worden door het kiezen van een goede onderlinge verhouding van de produktenprijzen. Indien nodig dient een systeem van marktquota en areaalbeperking ingesteld te worden.

10.23. Teneinde een doeltreffende verdeling van de produktie over de wereld te bevorderen, dient bevorderd te worden dat de Europese Gemeenschap deel neemt aan wereldovereenkomsten voor landbouwprodukten. Daarnaast dient een vereenvoudiging van regelingen plaats te vinden, zodat de internationale handel in landbouwprodukten zich binnen de gemaakte afspraken zo goed mogelijk kan ontwikkelen.

10.3 Het structuurbeleid

10.31. Het doel van het beleid zal moeten zijn een landbouwstructuur waarin het zwaartepunt van de produktie ligt bij ondernemingen waarin tenminste aan 2 à 3 arbeidskrachten produktieve werkgelegenheid wordt geboden en waarin de ontwikkeling van grotere bedrijfseenheden mogelijk is. Efficiënte gezinsbedrijven kunnen daarin een belangrijke plaats in blijven nemen voorzover de gezinsleden genoeg nemen met werkomstandigheden die steeds verder van die in de overige sectoren van het bedrijfsleven zullen afwijken.

10.32. Maatregelen om deze structuur te bereiken zullen moeten omvatten:

- een sociaal verantwoorde actieve bevordering van de afvloeiing van mensen uit de landbouw;
- een beperking van de vestiging van nieuwe bedrijven;
- het verhogen van de aantrekkelijkheid van het verpachten van landbouwgronden;
- harmonisatie van de belastingwetgeving, het stelsel van sociale voorzieningen en de steunmaatregelen in E. G.-verband;
- het bevorderen van de vermogensvorming op rendabele bedrijven en de ontwikkeling van een ondernemingsvorm waarbij niet bij elke generatiewisseling veel kapitaal aan het landbouwbedrijf wordt onttrokken.

10.4 Bestemming en gebruik van cultuurgrond

10.41 Bij het ontwerpen van streek-, structuur en bestemmingsplannen dient het agrarische bedrijfsleden meer te worden betrokken gezien het onmiddellijke belang van deze plannen voor de produktie-omstandigheden en de ermee gepaard gaande bestemmingsverandering van landbouwgronden.

10.42. De modernisering van de infrastructuur van vele landbouwgebieden is urgent in verband met de noodzaak de produktie-omstandigheden aan te passen aan de eisen die grote efficiënte bedrijven daaraan stellen. Mede gezien de afweging van belangen op verschillende niveaus die thans plaatsvindt, is het doelmatig de huidige Ruilverkavelingswet voorlopig te blijven hanteren als juridische basis voor de herinrichting van landelijke gebieden. De besluitvorming dient echter verder gedemocratiseerd te worden.

10.43. Vergroting of verkleining van het grondbezit van de overheid is aanvaardbaar als dit een goede oplossing biedt voor de problemen van ruimtelijke ordening, ontwikkeling van de bedrijfsetructuur en aanpassing van de produk-

tie-capaciteit aan de afzetmogelijkheden.

10.44. Beperking van gebruiks- en eigendomsrechten dient gecompenseerd te worden door schadeloosstelling. Excessieve waardestijging van grond tengevolge van overheidsactiviteiten dient zoveel mogelijk aan de gemeenschap ten goede te komen.

10.45. In die gevallen dat de niet-agrarische belangen de agrarische overtreffen dient de herinrichting van een gebied te steunen op een Landinrichtingswet. In deze Wet dienen ten aanzien van besluitvorming, bestemming, eigendom, beheer en de financiële consequenties regelingen te worden getroffen die overeenkomen met het overheersende niet-agrarische karakter. De regering dient te besluiten welke Wet bij de herinrichting van een gebied van toepassing zal zijn.

10.46. Een waterschapsbestel waarin doelmatig ingerichte waterschappen zoveel mogelijk ingeschakeld blijven bij de waterkering en de waterhuishouding, geeft de beste mogelijkheden voor inspraak van zowel agrarische als niet-agrarische belanghebbenden. Voorzover de taakvervulling van de waterschappen algemene belangen betreft moeten de hieruit voortvloeiende kosten nagenoeg volledig door de Rijksoverheid worden gedragen.

Referentie: Nota "Landbouw".

g) Verkeer en vervoer

*Niet behandeld
Hjalgereek*

Het hoofdstuk 11 "Verkeer" vervangen door de volgende tekst:

11 Verkeer en Vervoer

11.1 Personenverkeer

Een steeds groter gedeelte van de Nederlandse bevolking leeft in een stedelijke omgeving. Dit maakt het noodzakelijk dat de ontwikkeling van de verkeers- en vervoersvoorzieningen in en om de steden minstens gelijke tred houdt met die daar buiten. Thans is dat niet het geval, zodat prioriteit moet worden toegekend aan het inhalen van de achterstand, in het bijzonder in de grote agglomeraties.

Ondanks de grote waarde, die de auto zowel in het zakelijke als in het sociale en recreatieve vlak heeft, moet men zich bewust zijn van de nadelen van een toenemend autogebruik voor de gemeenschap. Bij het afwegen van de in aanmerking komende belangen zullen beperkingen van dit gebruik op den duur onvermijdelijk zijn. Het tekort dat dan ontstaat, moet worden opgevangen met openbaar vervoer van hoge kwaliteit.

11.11 Het niveau en de aard van de verkeers- en vervoersvoorzieningen dient niet afhankelijk te worden gesteld van de gebruikers alléén, maar tevens van regionale belangen (stimuleringsgebieden) enerzijds en van structuur en bewoning van stedelijke gebieden anderzijds.

11.12 Met inachtneming van het bovenstaande dient de vaststelling van prioriteiten en tracé van geplande weg- en spoorwegverbindingen niet langer door ambtelijke instanties te geschieden, maar door het parlement c. q. de provinciale staten.

11.13 Rijks- en provinciale wegen moeten zoveel mogelijk in hun geheel worden aangelegd.

Toelichting: Op deze wijze kan worden voorkomen, dat flessehalzen ontstaan door de te geringe capaciteit of het ontbreken van aansluitende wegen resp. wegvakken. Bovendien zal deze werkwijze goedkoper zijn door een betere benutting van het beschikbare wegenbouw materiaal.

11.14 In en om de stedelijke agglomeratie maakt de verkeersproblematiek een aantal elkaar aanvullende maatregelen noodzakelijk.

- a. In verband met de relatief geringe wegruimte, die het openbaar vervoer nodig heeft, moet aan voorzieningen ten behoeve van dit vervoer prioriteit worden toegekend. In de grootste agglomeratie betekent dit de aanleg van geheel van het overige verkeer gescheiden railstelsels.
- b. Bij de aanwezigheid van een goed openbaar vervoer moeten de verkeersopstoppingen, die het functioneren en de leefbaarheid van de steden ernstig aantasten, worden bestreden door middel van heffingstelsels, waarbij - méér dan in het huidige systeem mogelijk is - een rechtstreeks verband wordt gelegd tussen het individuele gebruik van verkeersvoorzieningen en de betaling door de verkeersdeelnemers. Hierbij dient in beginsel, voorzover technisch mogelijk en economisch verantwoord is, rekening te worden gehouden met kosten verschillen van individuele verplaatsingen naar plaats en tijd.
- c. Voor het autoverkeer moeten, in samenwerking tussen plaatselijke overheid en particulieren, rendabele parkeergelegenheden worden gesticht.

11. 15 Geleidelijk en in samenhang met het gestelde onder 11. 14 b. dient de fiscale behandeling van verkeer en vervoer te worden veranderd. De heffingen moeten in grotere mate dan thans het geval is aan het gebruik van verkeers- en vervoersvoorzieningen worden gerelateerd, waarbij de opbrengsten worden aangewend ter financiering van de overheidsuitgaven op het gebied van verkeer en openbaar vervoer, een en ander met inachtneming van onder 1 genoemde voorwaarden. Ten behoeve van de algemene overheidsmiddelen mogen verkeer en vervoer (via omzet belasting en benzine accijns) niet zwaarder worden belast dan de overige sectoren van de economie.

Toelichting: De voorgestane specifieke gebruiksheffingen komen aldus in de plaats van de huidige inefficiënte heffingen op het bezit en ongedifferentieerde gebruik van motorrijtuigen (extra - omzet belasting en de steeds terugkerende verhogingen van de benzine-accijns). Zij behoeven geenszins een lastenverzwaring voor de bezitters van motorrijtuigen te betekenen.

11. 2 Goederenvervoer

Uitgangspunt behoort te zijn, dat het goederenvervoer een zelfstandige en volwaardige economische activiteit is, die binnen het algemene handelspolitieke beleid in beginsel niet dienstbaar mag worden gemaakt aan andere belangen.

11. 21 Overheidsinvesteringen ten behoeve van de havens moeten worden getoetst op hun maatschappelijk nut en rentabiliteit. Daartoe dient een centraal beleid te worden gevoerd, ten aanzien van de zeehavens. Dit is te meer nodig, daar in Europees verband een coördinatie op dit gebied hoort te komen.

11. 22 Ingeval van beperkingen op het wegverkeer dient de overheid te overwegen, deze ook voor het goederenvervoer over de weg te laten gelden. Eventuele maatregelen moeten in nauw overleg met de organisaties van beroepsvervoerders getroffen worden.

11. 3 Verkeersveiligheid

11. 31 Verbetering van de rijopleiding is noodzakelijk.
- a. Artikel 208 van de grondwet (vrijheid van onderwijs) dient daartoe zó te worden gewijzigd, dat alleen zij rijles mogen geven, die voldoen aan wettelijk te stellen eisen. Tot nu toe kan de overheid slechts t. a. v. het lager en middelbaar onderwijs eisen stellen voor wat betreft de vakbekwaamheid e. d. van de leerkracht.
- b. Voor beroepschauffeurs op groot materieel moet er een vakopleiding komen, gericht op het rijden met opleggercombinaties en trucks met aanhanger, ook in het internationale verkeer.

11. 32 In afwachting van een grondwetswijziging als hoerboven bedoeld moet het rijden onder toezicht op korte

termijn nader worden geregeld. D'66 heeft daarover een initiatief wetsontwerp bij de Tweede Kamer ingediend.

11. 33 Er dient meer aandacht te worden besteed aan het aanleren van veilig verkeersgedrag;
- a. de specifieke mogelijkheden, die de televisie daartoe biedt, behoren intensiever te worden benut,
- b. het verkeersonderwijs moet in het leerprogramma van het voortgezet onderwijs worden opgenomen (aanvulling mammoetwet).

11. 34 De verkeersregels zijn thans vrijwel geheel neergelegd in een Koninklijk Besluit, hetgeen betekent dat ze vrijwel geheel buiten het parlement om tot stand komen en worden gewijzigd. Het belang, dat deze voorschriften hebben voor de gehele bevolking, lijkt ons rede te niet langer buiten de parlementaire controle te houden. Daarom moeten ze in de verkeerswet, die in voorbereiding is, worden opgenomen.

11. 35 De eisen van de geestelijke en lichamelijke geschiktheid tot het besturen van motorrijtuigen behoren door de overheid te worden vastgesteld en openbaar te zijn.

Toelichting: De normen, die nu worden gehanteerd, zijn bij het Centraal Bureau voor de afgifte van rijvaardigheidsbewijzen (een particuliere stichting, waarin o. m. de verkeersbonden samenwerken) in de praktijk gegroeid en nimmer gepubliceerd.

11. 36 De controle op de naleving van de verkeersvoorschriften dient geïntensiveerd te worden en beter gericht, met name vanwege de preventieve werking die ervan uitgaat. Bij die controle dient niet alleen worden gelet op de bepalingen, die de veiligheid op de weg betreffen, maar ook op die, welke zijn gericht op de doorstroming van het verkeer.

11. 37 Vastlegging van betrouwbare ongevalsgegevens is van vitaal belang voor het wetenschappelijk onderzoek ten behoeve van de verkeersveiligheid en voor de opsporing van "zwarte plekken" in het wegennet. Alleen al hierom behoort de politie bij aanrijdingen zoveel mogelijk proces-verbaal op te maken.

Toelichting: Sinds 1 januari 1967 blijft bij aanrijdingen met louter blikshade beneden f 1000,- proces-verbaal achterwege. Dit beleid is onrechtvaardig: het valt niet te verdedigen, dat men bij het veroorzaken van zeg f 900,- schade veelal géén proces-verbaal krijgt, maar voor een verkeersovertreding, die toevallig niet tot schade leidt, veelal wél. Bovendien plaatst het weggebruikers, die schade lijden door toedoen van een ander, voor moeilijkheden als vergoeding van die schade uitblijft.

11. 38 Gevaarlijke verkeersdeelnemers moeten zoveel mogelijk van de weg worden geweerd. Daartoe dienen de Officieren van Justitie de bevoegdheid te krijgen een onderzoek te vorderen naar de lichamelijke en geestelijke geschiktheid tot en de rijtechnische bekwaamheid in het besturen van motorrijtuigen, wanneer zij vermoeden, dat de houder van een geldig rijbewijs ongeschikt of onbekwaam is. Als het genoemde onderzoek ongunstig uitvalt, wordt het rijbewijs van de betrokkene ongeldig verklaard.

Toelichting: Deze bevoegdheid is van groot belang voor de verkeersveiligheid. Thans komt zij alleen toe aan sommige hoge politie-ambtenaren. De Officieren van Justitie beslissen op basis van door de politie opgemaakte processen-verbaal over het al dan niet vervolgen van verkeersdeelnemers. Als aanvulling op de in die verbaalen vermelde gegevens, beschikken zij bovendien over het zogenaamd justitiële documentatieregister. Daarin staat van iedereen vermeld of hem vrijheidsstraffen, ontzeggingen van rijbevoegdheid of geldboeten van meer dan f 40,- zijn opgelegd en - zo ja - waarvoor, zodat brokennmakers, om wie het hier gaat, meteen opvallen.

11.4. LUCHTVAART

De enorme technologische ontwikkelingen in de luchtvaart zullen investeringen van astronomische omvang tot gevolg hebben, die geen enkel land of geen enkele maatschappij zich kan veroorloven.

Om de steeds sneller opkomende concurrentie van de Amerikaanse en Russische luchtvaart het hoofd te bieden, dienen initiatieven ondernomen te worden tot samenbundeling van de West-Europese luchtvaart (geen fusies) door middel van bijvoorbeeld een internationale overeenkomst in de trant van het EGKS-verdrag. Slechts hierdoor zal een evenwichtige verdeling per gebiedsdeel mogelijk worden. Het uitgangspunt van bedoelde samenbundeling moet zijn het op basis van rentabiliteit gezamenlijk exploiteren van het luchtvervoer door de economisch zelfstandige maatschappijen.

11.41. Op regeeringsniveau dient het initiatief genomen te worden tot oprichting van een overkoepelend West-Europees lichaam, waarin zowel regeringen als luchtvaartmaatschappijen zijn vertegenwoordigd. Dit supra-nationaal orgaan dient als onderhandelingspartner op te treden ter verkrijging van landingsrechten en behoort verantwoording verschuldigd te zijn aan het West-Europees parlement. Dit toporgaan dient voorts een centraal financieringsfonds, een centraal aankoopfonds en een centraal boekingskantoor te beheren, evenals een centraal opleidingsinstituut voor vliegend personeel.

11.42. Voor het exploiteren van intercontinentale lijnen moet de wereld, naar Amerikaans voorbeeld, in gebieden worden verdeeld, waarna voorts voor het noorden, het midden en het zuiden van West-Europa telkens één supra-nationale maatschappij dient te worden gesticht om de verbindingen tussen het eigen gebiedsdeel en de overige gebieden van de wereld te onderhouden.

11.43. Het inter-Europese luchtverkeer moet als binnenlands verkeer worden beschouwd en door de bestaande maatschappijen gepoold worden volgens een nieuw op te zetten lijnennet, waarin mede de aan- en afvoerfunctie ten behoeve van de intercontinentale lijnen is opgenomen.

11.44. Zolang deze structuren niet zijn aanvaard, dienen de Nederlandse luchtvaartbelangen, ook de binnenlandse, te worden beschermd tegen discriminerende maatregelen van derden, omdat de praktijk uitwijst, dat de bestaande internationale verdragen ten aanzien van de "vijfde vrijheid" (Chicago 1944) veelal té eenzijdig, ten eigen bate, geïnterpreteerd worden.

h) Ruimtelijke ordening *Bij verkiezing*

Aan het hoofdstuk 12 "Ruimtelijke ordening" een nieuwe paragraaf toevoegen als volgt:

12.2 INRICHTING VAN LANDELIJKE GEBIEDEN

12.21. Binnen het raam van het algemeen planologisch beleid behoort in de landelijke gebieden en dorpen ruimte te bestaan voor veelsoortige woonfuncties. Ontwikkelingen op het gebied van nieuwe woonvormen en tweede woningen vragen om nadere studie en bestuurlijke begeleiding.

12.22. Het is noodzakelijk ruimtelijke en financiële ontwikkelingsplannen voor de recreatie op te stellen, uitgaande van de behoefte aan diversiteit. Hierbij dient niet alleen gedacht te worden aan grote groenelementen bij de stedelijke centra, maar ook aan recreatievoorzieningen en aan landschapsverzorging b. v. in het kader van landreconstructies.

12.23. Naast de uitvoering van constructieve maatregelen moet de landschapszorg zich blijvend beijveren voor het behoud van karakteristieke landschappen. Waar de agrarisch noodzakelijke schaalvergroting uit een oogpunt van landschapsbehoud onaanvaardbaar is of waar de landbouwgronden op grotere schaal uit cultuur worden genomen, dienen voor de agrarische bevolking aanvullende of alternatieve inkomensmogelijkheden te worden geschapen. Voor het

behoud van deze gebieden als parkgebieden moeten daarna andersoortige functies tot ontwikkeling worden gebracht.

12.24. Bij het streven naar milieubehoud verweven zich de belangen van natuurbehoud en landschapszorg, waar- bij de bescherming van natuurgebieden en de landschappelijke differentiatie van betekenis zijn. (zie ook paragrafen 14.5 en 14.6).

12.25. Met name voor de landelijke gebieden in de omgeving van stedelijke agglomeraties (de zg. bufferzone's) biedt de ruilverkaveling onvoldoende mogelijkheden voor niet-agrarische ontwikkelingen. Op korte termijn moet begonnen worden met het ontwerpen van een landinrichtingswet, die in ieder geval de verwerving, de inrichting en het beheer van de betreffende gronden zal regelen. Aankoop c. q. onteigening van het gehele betrokken gebied door de centrale overheid is wenselijk. De inrichting en het beheer kan het best geschieden door een nieuw te stichten overheidsdienst (zie 12.26.).

12.26. Er bestaat ernstige zorg of binnen de huidige departementale structuur genoeg aandacht gegeven kan worden aan de recreatieproblematiek, zoals die zich o. a. in het Deltagebiëd, bij nieuw gewonnen gronden en bij de bufferzone's manifesteert. Een nieuw te stichten Rijksdienst voor de Openlucht recreatie, ressorterend onder het Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk zou - op basis van meerjarenplanning - een doeltreffend en gecoördineerd recreatiebeleid kunnen voeren.

12.27. Bij het gehele inrichtingsbeleid in landelijke gebieden is een verdergaande inspraak van de betrokkenen noodzakelijk. Bij de voorbereiding van plannen dient vroegtijdig volledige informatie te worden gegeven, terwijl ook voorlichting gewenst is over alle aspecten van de ruimtelijke ordening die de leefbaarheid van het milieu raken.

Referentie: Rapport "Inrichting van landelijke gebieden", bestelno. XIII bij het secretariaat.

Aan het hoofdstuk 12 "Ruimtelijke ordening" wordt de volgende paragraaf toegevoegd:

12.3. MONUMENTENZORG

12.31. Bij het monumentenbeleid verdient de aanwijzing van "beschermd stads- en dorpsgezichten" voorkeur boven de bescherming van afzonderlijke objecten in een overigens ontzielde omgeving. De restauratie en instandhouding van monumenten met name in dergelijke beschermde stads- en dorpsgezichten dient met kracht te worden bevorderd. Gestreefd moet worden naar het behoud van een sterk gemengd grondgebruik in de oude binnensteden, omdat dit mede bepalend is voor het karakter daarvan.

Toelichting:

De toenemende belangstelling voor het wonen en vertoeven in de oude binnensteden wordt bepaald door de sfeer, het karakter, de veelzijdigheid en de kleine schaal van deze ~~nieuwe~~ oude stadskernen. Door de restauratie van afzonderlijke panden, gepaard gaande met onzorgvuldige nieuwbouw, verkeersdoorbraken en een ontmenging van de gebruiksfuncties, kan de aantrekkelijkheid van de binnensteden niet worden gegarandeerd.

12.32. Aan de particuliere eigenaren van kastelen en andere grote objecten, die uitzonderlijke onderhoudskosten vergen, dienen behalve restauratie-subsidies ook belangrijke fiscale faciliteiten te worden verleend, mits deze objecten voor het publiek toegankelijk worden gesteld.

Toelichting:

De onderhoudslasten van kastelen en landgoederen zijn voor particuliere eigenaren niet meer te dragen. Bij overdracht van deze bezittingen en ingebruikstelling als jeugdherberg, rusthuis, hotel, e. d. wordt het karakter veelal aangetast. Indien de particuliere eigenaren bereid zijn om een groot gedeelte van hun bezit voor het publiek open te stellen, zouden daaraan, evenals in andere landen, belangrijke fiscale voordelen moeten worden verbonden.

Referentie: Rapport "Verdiend de Monumentenzorg meer aandacht?", gratis verkrijgbaar.

i) Kinderbescherming

*verwijzen naar
med. behandel. l.c.*

Aan het hoofdstuk 14 "Volksgezondheid" toevoegen een nieuwe paragraaf 14.7. als volgt:

KINDERBESCHERMING

14.71. De organisatiestructuur van de kinderbescherming dient te worden verbeterd. De particuliere inrichtingen kunnen een zekere autonomie behouden, maar het pedagogisch en therapeutisch beleid dient door de overheid geëncoreerd, gecontroleerd en begeleid te worden.

Toelichting:

Een effectieve controle of inspectie op het pedagogisch en therapeutisch beleid in de particuliere kindertehuizen ontbreekt. Ook ontbreekt een overheidsbeleid op lange termijn, op basis waarvan men de inrichtingen zou kunnen adviseren. Dit alles is minstens nodig wil men de tehuizen aan hun doel doen beantwoorden.

14.72. De kinderbeschermingstehuizen dienen in regionale samenwerkingsverbanden te worden georganiseerd (z.g. cluster-systeem).

Toelichting:

De adviserende en plaatsende instanties hebben weinig overzicht over de opvoedings- en behandelingsmogelijkheden per inrichting. De inrichtingen zelf letten meer op de vraag of een kind in de inrichting past dan op de vraag of het kind de noodzakelijke opvoeding of behandeling krijgt. Regionale samenwerking zou verstrekkende gevolgen hebben voor:

- a. begeleiding, c. q. behandeling van de gezinnen waaruit de pupillen afkomstig zijn;
- b. aansluiting van onderzoek en uitvoering van opvoedings-, c. q. behandelingsplan;
- c. voortdurende evaluatie van de gegeven adviezen;
- d. onderlinge contacten der staven van de verschillende inrichtingen;
- e. uniforme rapportering;
- f. gecentraliseerde nazorg;
- g. groter evenwicht tussen vraag en aanbod van pupillen;
- h. financieel efficiënter beleid, waardoor onderbezetting wordt verminderd;
- i. betere researchmogelijkheden;
- j. betere doorstroming.

Van het hoofdstuk 14 "Volksgezondheid" toevoegen aan de paragraaf 14.1 "Gezondheidszorg" een nieuw artikel 14.15. als volgt:

14.15. Mede als gevolg van het structurele tekort aan medici zijn de mogelijkheden voor psychotherapeutische behandeling onvoldoende. In dit kader is het van groot belang, dat o. a. door psychologen ontwikkelde gedragstherapie, die blijkens recente onderzoekingen voor bepaalde gevallen zeer effectief is gebleken, op dezelfde basis kan worden beoefend als de overige therapievormen. Mits aan normen van deskundigheid is voldaan, zal men aan de gekwalificeerde gedragstherapeut redelijke honoreringsmogelijkheden moeten bieden. De ziekenfondsen zullen hiervoor in overleg met de overheid passende regelingen moeten ontwikkelen.

Het spreekt vanzelf, dat de psychotherapeut er aan is gehouden met een medicus over de te behandelen patienten overleg te plegen.

Referentie: Nota "Kinderbeschermingstehuizen".

DE DERDE KAMER

De fractie van D'66 zal haar beleid in het openbaar verdedigen. De vergadering is voor iedereen toegankelijk.

Zaterdag 14 juni, 11 uur.
Eindhoven.

j) Gezondheidsbescherming

by acob. a. t. e.

Paragraaf 14.5 "Gezondheidsbescherming" wordt vervangen door de volgende tekst:

14.5. ALGEMENE GEZONDHEIDSBESCHERMING

Bij integrale planning van het beleid op lange termijn moet ook de bescherming van een gezond leefklimaat in het beleid worden geïntegreerd (zie hoofdstuk 6).

14.51. De sterk toenemende vervuiling van lucht, water en bodem vormt een dusdanige bedreiging van de hele volksgezondheid dat aan de bestrijding van deze milieuverontreiniging een hoge prioriteit moet worden verleend. Deze prioriteit noodzaakt het inschakelen en coördineren van al het wetenschappelijk potentieel ter bestudering en ter bestrijding van dit probleem. In de huidige situatie zijn bij de overheid vele tientallen aparte instituten, diensten en instellingen bij het bestuur inzake gezondheidsbescherming betrokken. Deze "balkanisatie" in het beleid dient te worden vervangen door een meer efficiënte integratie van alle krachten. Dit moet leiden tot de oprichting van een zelfstandig "Centraal/Rijks Instituut voor de Gezondheidsbescherming". Dit nieuwe instituut dient aan alle organisatorische en wetenschappelijke eisen van het ogenblik te voldoen.

14.52. Het beleid inzake gezondheidsbescherming is ten nauwste verbonden met de technologische planning in ons land. Het verdient aanbeveling het gewenste Ministerie voor Technologische Ontwikkeling (zie art. 8.02) ook met de uitvoering van een adequate gezondheidsbescherming te belasten. Op grond hiervan zou ook het met medische, chemische en andere deskundigen bemande Centrale Instituut voor Gezondheidsbescherming onder dit ministerie moeten ressorteren.

14.53. Teneinde over een fundamenteel overzicht van de wetenschappelijke achtergronden van de gezondheidsbescherming te beschikken, is het wenselijk dat dit vak bij verscheidene universiteiten en technische hogescholen aan het studie- en onderzoekprogramma wordt toegevoegd. Door deze opleidingen zal in de toekomst het beschikbaar zijn van de nodige deskundigen op dit gebied worden verzekerd.

14.54. De kosten verbonden aan een omvangrijk stelsel van maatregelen ter bestrijding van de milieuverontreiniging moeten verhaald worden op die groepen van bedrijven of gebruikers, die rechtstreeks verantwoordelijk zijn voor de verontreiniging van ons leefmilieu.

Toelichting:

Het is duidelijk, dat niet kan worden volstaan met een bijdrage aan b. v. het landelijk meetnet voor luchtvervuiling (kosten geschat op 15-30 miljoen gulden)!

14.55. Het algehele beleid inzake gezondheidsbescherming, omvattend alle bovengenoemde punten, dient wettelijk te worden geregeld in een algemene Wet op de Gezondheidsbescherming.

14.56. Teneinde voor onze industrie een eerlijke concurrentiepositie te waarborgen moet de Nederlandse regering de nodige stappen ondernemen om te komen tot een harmonisering van de diverse nationale wetgevingen inzake gezondheidsbescherming in West-Europa. Dit mag ons er niet van weerhouden de maatregelen die door onze Nederlandse omstandigheden dringend gewenst zijn, zo spoedig mogelijk in te voeren.

N. B. Deze taak moet bij voorkeur aan het Ministerie voor Technologische Ontwikkeling worden opgedragen

14.57. In parlementaire "hearings" dienen ook ambtelijke deskundigen of specialisten vrijelijk van hun wetenschappelijke en technische inzichten te mogen getuigen, ook al zouden deze in strijd zijn met de officiële beleidslijn van de betreffende of van andere ministers. Alle wettelijke betelselen voor een dergelijke vrije meningsuiting van ambtelijke deskundigen en specialisten dienen te worden weggenomen.

N. B. Op deze wijze kunnen deze vrij "technische" zaken

door een betere informatie dichter bij de kiezer worden gebracht.

14.58. De bestaande tekst van artikel 14.52. (ond 12, blz. 51), behoudens dat de eerste zin "Een effectievere . . . is noodzakelijk", wordt vervangen door de volgende tekst: Een meer effectieve bestrijding van het lawaai veroorzaakt door verkeer, luchtvaart, industrieën enz. is dringend noodzakelijk. Vooral de geluidshinder door luchtverkeer van de luchthaven Schiphol overschrijdt het toelaatbare.

Na paragraaf 14.5 "Algemene Gezondheidsbescherming" wordt een nieuwe paragraaf ingelast met de volgende tekst:

14.6 MILIEUHYGIENE

14.61. Teneinde de luchtverontreiniging vooral in onze stedelijke gebieden te beperken dient het gebruik van aardgas als energiebron krachtig te worden gestimuleerd. Toelichting:

Gezien hun relatief hoge "bijdrage" aan de luchtverontreiniging wordt hierbij vooral gedacht aan een eventueel verplichte invoering van aardgas bij krachtcentrales, zowel van de overheid als van de grote industrieën. Het gebruik van olie (die meestal 1 à 4% zwavel bevat) als energiebron voor deze krachtcentrales dient door invoering van een "verontreinigingsheffing" op deze olie minder aantrekkelijk te worden gemaakt.

Ook aan bepaalde kleine ondernemingen dient aardgas zo goedkoop mogelijk ter beschikking te worden gesteld; met name wordt gedacht aan een gesubsidieerde overschakeling op aardgas bij de vele dicht bij de randstad gelegen tuinbouwbedrijven.

14.62. De "bijdrage" van het verkeer aan de luchtverontreiniging dient sterk te worden gereduceerd. Dit zou kunnen worden gerealiseerd door het opleggen van bepaalde verontreinigingsheffingen, bijvoorbeeld op loodverbindingen aanwezig in benzine, op motoren die uitlaatgassen met een hoog gehalte aan verontreinigingen produceren en op dieselolie die veel zwavel bevat.

Toelichting:

Dit programmapunt is een toepassing van het algemene principe, geformuleerd in art. 14.5. De productie van "schonere" verbrandingsmotoren of van een elektrische voortstuwing zal hierdoor worden gestimuleerd, evenals de invoering van "schonere" brandstoffen. Een andere methode zou zijn het voorschrijven van strenge normen voor de emissies van koolmonoxide, koolwaterstoffen, loodverbindingen, stikstofoxiden en andere schadelijke stoffen, waaraan alle nieuwe voertuigen moeten voldoen.

Het zou onbillijk zijn stringente beperkingen op te leggen aan de industriële emissies zonder ook de schadelijkheid van automobieltgassen te willen verminderen.

14.63. De vestiging van zeer sterk milieuverontreinigende of risico dragende industrieën in bepaalde streken met een hoge bevolkingsdichtheid moet op grond van de te verwachten schade en hinder voor de omwonenden ontoelaatbaar worden geacht.

Toelichting:

Bepaalde chemische industrieën zullen in het algemeen slechts in zo'n geringe mate kunnen bijdragen tot de werkgelegenheid, dat dit voordeel niet opweegt tegen de te verwachten hinder en risico's voor de vele omwonenden. Bij de beoordeling van een vestiging van "matig sterk vervuilende" industrieën dient een zo groot mogelijke openbaarheid te worden betracht en dienen de betrokken burgers een reële inspraak bij de besluitvorming te krijgen.

Referentie: Discussienota's "Toekomstbeleid inzake gezondheidsbescherming" en "Luchtverontreiniging", bestelno. XII.

V Naar een nieuwe bestuurlijke indeling

Het huidige overheidsbeleid inzake gemeentelijke herindelings wordt steeds meer als onbevredigend ervaren. Het nu eens hier, dan weer daar wat bijschaven van de bestaande bestuursstructuur is niet meer afdoende. De huidige provinciale indeling is al evenzeer verouderd. Wat nodig wordt is een geheel nieuwe conceptie. Van verschillende zijden is de wens uitgesproken dat op het congres in mei a. s. een informele discussie zal worden gevoerd over de bestuurlijke organisatie van Nederland.

Binnen D'66 zijn reeds verschillende commissies en werkgroepen bezig met studie over de richting van z'n nieuwe bestuurlijke indeling. Ten eerste omdat - naar algemeen gevoelen - de bestaande structuur steeds onhoudbaar wordt. Ten tweede omdat D'66 bij de opstelling van provinciale en gemeentelijke programma's met deze problematiek geconfronteerd wordt. En ten derde omdat D'66 in de verkiezingsstrijd duidelijk zal moeten maken waarom de bestuurlijke indeling in Nederland ons bezighoudt; welke suggesties er in onze kring leven; en op welke wijze onze vertegenwoordigers op landelijk, provinciaal en gemeentelijk niveau de zo noodzakelijke vernieuwing zullen bevorderen.

Enige overwegingen bij een wijziging

1. Provincies als schokbreker. De huidige provincies fungeren meer als schokbrekers tussen rijk en gemeenten dan als een volwaardig politiek orgaan. De oorzaken daarvan zijn vele. Enerzijds zijn zij gelegen in het gebrek aan openheid van het bestuur en in de geringe betrokkenheid van de burgers daarbij (benoeming C. d. K., geringe frequentie van Statenvergaderingen, onvoldoende controle van provinciale diensten). Anderzijds fungeren

de provincies vooral als toezichhouder voor de gemeenten, zonder duidelijk te maken welke concrete taken er reeds bestaan (b. v. op het gebied van de ruimtelijke ordening) en welke er zouden moeten bestaan.

2. Provincies niet in tel. Bij het rijk en de grote gemeenten zijn de provincies - behoudens bij zaken als elektriciteitsvoorziening, waterschappen, wegenbouw e. d. - niet in tel. Dat wreekt zich met name op het stuk van een genuanceerd welvaarts- en welzijnsbeleid. In dit opzicht moet de centrale overheid van te grote afstand teveel zaken op het punt van uitvoering in de hand houden. Ook zijn de huidige provincies in economisch opzicht moeilijk te onderscheiden van hun buurprovincies. Cultureel ligt de zaak gecompliceerder, omdat sommige provincies wel samenvallen met traditioneel gegeven culturele eenheden.
3. Provincies als administrateur. Het grootste bezwaar van de huidige indeling en van de verdeling der taken is misschien wel gelegen in de te administratieve behartiging van de gemeenschapskwesties. Zonder dat dit nu direkt behoeft te leiden tot achterstelling van bepaalde gebieden of taken, is het toch onaantvaardbaar dat de ordening van de maatschappij grotendeels buiten de mensen om geschiedt waarvoor de orde bedoeld is. Vandaar dat herindeling van taken en wijziging in de schaal der bevoegdheden vooral moet worden gezien als het middel om mensen en instellingen in de regio's duidelijk te maken, dat zij binnen het kader van nationale raamplannen hun eigen toekomst kunnen bepalen.
4. Noodzaak van grotere bestuurseenheden. Steeds meer blijkt dat zelfs vrij grote gemeenten niet meer in staat zijn in eigen beheer een aantal onderwerpen van gemeen-

telijke zorg op efficiënte wijze uit te voeren. Enerzijds is dit een gevolg van de technologische ontwikkeling, die geleid heeft tot een aanzienlijke vergroting van de meest economische bedrijfsgrootte. Anderzijds is er de schaalvergroting van de "afhankelijkheden", waardoor belangrijke gemeentelijke besluiten zelden genomen kunnen worden zonder overleg met andere instanties. Tot nu toe heeft men getracht deze problemen het hoofd te bieden door samenvoeging van gemeenten en door het creëren van boven- en intergemeentelijke samenwerkingsverbanden.

5. Burgers binnen de bestuurlijke sfeer. Als laatste overweging moet gelden dat de bestuurlijke sfeer wel op allerlei punten raakt aan het wel en wee van de burger, doch dat deze burger weinig mogelijkheden ziet om in gezamenlijk verband iets te doen aan de vormgeving van zijn directe omgeving. Uit studies, ook van D'66 (Leidschendam), is wel gebleken dat de burgerij er wel behoefte aan heeft dicht bij haar bestuurders te staan.

Enige D'66-uitspraken

In het partij programma van D'66 vinden we onder het hoofd Staatsrecht (art. 10): "Waar decentralisatie mogelijk is, is zij gewenst. Voorwaarde voor decentralisatie is dat de plaatselijke besturen over voldoende bestuurskracht beschikken. Vorming van bovengemeentelijke organen moet worden gestimuleerd. Hierbij mogen de provinciale grenzen geen hinderpaal zijn, wanneer de doeltreffendheid de overschrijding van deze grenzen zou vergen. Hervorming van de bestuursstructuur van gemeenten en provincies dient te worden bestudeerd."

In de toelichting wordt dan nog gesproken over de bevordering van dorps- en wijkraden met reële bevoegdheden. In de bijlage van resolutie 1, aanvaard op het congres in Leiden, staat vermeld dat planning en participatie op regionaal niveau betekent: "wijziging van de provinciale grenzen en vermindering van het aantal provincies" en op lokaal niveau: "bevordering van de samenwerking tussen gemeenten en integratie in stadsgewestelijke verbanden".

Enige alternatieven voor een wijziging

1. Stadsgewesten en grote gemeenten. De Raad van Advies voor de Ruimtelijke Ordening hinkt in zijn advies wat op twee gedachten. Voor de gebieden buiten de grote stedelijke zones geeft men de voorkeur aan grote gemeenten op gewestelijke schaal. Binnen de stedelijke zones voelt men er meer voor bepaalde bestuurstaken uit het geheel van de gemeentelijke taakvervulling te lichten en daarvoor nieuwe bestuurslichamen (gewesten) in het leven te roepen. Het gewest wordt dan gezien als een aanvullend bestuursorgaan dat samen met de gemeenten in zijn gebied de lokale bestuurslaag vormt. Voorts wordt gepleit voor territoriale bestuurscommissies, zoals dorps- en wijkraden, met reële bevoegdheden en redelijke financiële mogelijkheden.
2. Stads- en streekgewestgemeenten. Een voorstel dat in dezelfde richting gaat als het vorige, werd onlangs door H. A. Nijssen gepresenteerd in het Tijdschrift voor Overheidsadministratie. Hij denkt aan 126 stads- en streekgewestgemeenten. De besturen daarvan kunnen worden bijgestaan door territoriale en functionele (b.v. jeugd- of sport-) raden. Het aantal provincies kan worden teruggebracht tot vier.
3. Gewesten i.p.v. intergemeentelijke samenwerking. Het Instituut Contact Randgemeenten heeft onder leiding van prof. H. A. Brasz een rapport uitgebracht "Bestuur in agglomeratie", waarin gepleit wordt voor een gewestwet. Ervan uitgaande dat het niet verstandig is de sociaal-economische en ruimtelijke ontwikkeling van een relatief groot gebied via de Wet gemeenschappelijke regelingen te realiseren moet naar de vorming van 30 tot 50 gewesten gestreefd worden (met gekozen gewestraad). Naast de gemeenten, die blijven bestaan, moeten ook de gewesten zelf taken kunnen uitvoeren.
4. Vier bestuurslagen. Enigszins in dezelfde richting gaat

het voorstel van D'66-lid Fons Erens, die het land ziet als een bestuursniveau voor de grote lijn. Het land stelt hij zich opgedeeld voor in drie provincies. Per provincie kan vervolgens een aantal gerio's onderscheiden worden met een omvang als b.v. de Oostelijke Mijnstreek of Rijnmond. De gemeente wil hij handhaven als een basisgemeenschap. In totaal komt hij dus tot vier bestuurslagen.

5. Gewesten i.p.v. provincies. D'66-lid A. R. van der Burg wil de provincies geheel laten verdwijnen. Het land wordt in plaats daarvan direct verdeeld in 30 tot 50 gewesten, zodanig gekozen dat ze logische sociaal-economische eenheden vormen. Sommige ervan zullen noodzakelijk groot zijn (Rijnmond), andere relatief klein. Onder de gewesten behoren geen taken, die thans bij het rijk behoren, maar wel provinciale taken en sommige gemeentelijke taken (nl. die waar schaalvergroting grote besparingen oplevert). De gewesten denkt hij zich verdeeld in een tamelijk groot aantal buurtschappen, met een eigen budget en vooral sociale taken.

Een conclusie en enige vragen

De hiervoor genoemde alternatieven stemmen overeen wat betreft de behoefte aan nieuwe bestuurseenheden, die geografisch kleiner zijn dan de huidige provincies, maar groter dan de bestaande gemeenten. Deze bestuurseenheid wordt aangeduid als gewest of gewestgemeente. Verschil van mening bestaat over de vraag of tussen het rijk en het gewest nog een afzonderlijke bestuurslaag aanwezig moet zijn. Sommigen denken hierbij aan drie of vier landsdelen met grotere bevoegdheden dan de huidige provincies, ten koste van de bevoegdheden van het rijk. Anderen willen de provincies handhaven, terwijl er ook voorstanders zijn van het gewest als bestuurslaag direct onder het rijk. Onder de gewesten is waarschijnlijk wel een volgende bestuurslaag nodig, in de vorm van gemeenten of van dorps- en wijkraden (dit laatste is geen echte bestuurslaag).

Op het a. s. congres zal getracht worden via een vragenlijst na te gaan in welke richting de gedachten van D'66 gaan. Deze vragenlijst kan opgenomen worden in het amendementenboekje, dat kort voor het congres gereedkomt. Voorlopig zouden ter discussie binnen de afdelingen reeds de volgende zes vragen kunnen worden gesteld

- a. In het gewenst in de komende jaren de bestuurlijke indeling van Nederland fundamenteel te veranderen?
- b. Is het gewenst dat D'66 nog voor de verkiezingen in 1970 tot een uitspraak komt omtrent de richting van die verandering?
- c. Moet men het aantal bestuurslagen
  - uitbreiden tot 4?
  - gelijk laten?
  - verminderen tot 2?
- d. Moet men de provincies
  - vergroten tot landsdelen?
  - laten zoals ze zijn?
  - verkleinen tot gewest?
- e. Indien men landsdelen wenst, moet het rijk dan een deel van zijn bevoegdheden daaraan overdragen?
- f. Moet men de gemeenten
  - vergroten tot gewesten?
  - laten zoals ze zijn?
  - verkleinen tot dorps- en wijkraden?

Opgemerkt wordt dat bij de vragen d. en f. ev. tegelijkertijd voor de eerste en de laatste mogelijkheid gekozen kan worden. Tenslotte zou men zich in de afdelingen kunnen bedenken over de mogelijkheden, binnen de huidige structuur tegemoet te komen aan de bezwaren zoals die bij de "overwegingen" zijn gesignaleerd.

FINANCIËEL OVERZICHT 1968

Balans per 1 januari 1968

Kas, Bank, Giro	f	6813,39	Krediteuren	f	33033,58
Machines en Inventaris	f	8137,05	Lening Democraat	f	1383,75
Voorraad drukwerk	f	1411,65	Leningen van Leden	f	3200,00
Waarborgsom pand	f	2250,00	Afbetalingen machines	f	3938,30
n. t. o. diversen	f	268,12	n. t. b. verkiezingskosten	f	1559,00
Exploitatiesaldo	f	24234,42			
	f	43114,63		f	43114,63

Exploitierekening over het boekjaar 1968

Afschr. machines en Inventaris	f	3811,32	Contributies	f	89405,65
Lonen en Soc. Lasten	f	27138,76	Giften	f	41130,88
Werkstudenten	f	661,35	Donaties	f	579,00
Declaraties	f	32162,10	Deelcongressen	f	2054,00
Vergaderkosten	f	9182,99	Congres Arnhem	f	1990,50
Kantoorbenodigdheden	f	1971,73	Congres Leiden	f	10514,08
Porto	f	7222,20	Verkoop programma's en Rapporten	f	2419,01
Telefoon en Telegram	f	3310,60	Subsidie Televisie 1967	f	3000,00
Stencils en papier	f	6669,18	Subsidie Televisie 1968	f	4000,00
Drukwerk en enveloppen	f	9025,61			
Verkiezingskosten	f	632,35			
Onderhoud secretariaat	f	1445,06			
Rente en girokosten	f	241,39			
Persconferenties	f	738,50			
Documentatie	f	129,70			
Huur secretariaat	f	8225,00			
Televisie en radio	f	3537,85			
Adresseerkosten	f	582,28			
Diverse kosten	f	914,89			
Afdrachten afdelingen	f	18089,34			
Exploitatiewinst	f	19400,92			
	f	155093,12		f	155093,12

Balans per 1 januari 1969

Kas, Bank, Giro	f	8784,06	Krediteuren	f	14467,00
Machines en Inventaris	f	15245,28	Leningen van Leden	f	3100,00
Voorraad drukwerk	f	1250,00	Afbetalingen machines	f	9394,60
Waarborgsom pand	f	1750,00	Afdrachten afdelingen	f	1745,50
n. t. o. diversen	f	2228,50	n. t. b. aan Democraat	f	63,80
n. t. o. Subsidie Televisie	f	2000,00	Vooruitontvangen con- tributies etc.	f	8646,80
Vooruitbetaalde afdrachten aan afdelingen	f	1326,36			
Exploitatiesaldo	f	4833,50			
	f	37417,70		f	37417,70

Onder de post giften op de exploitatierekening zijn 2 schenkingen begrepen van f 2535,30 en f 3152,50. Uit dit financieel overzicht blijkt dat de financiële positie van de partij wel gezonder maar nog verre van rooskleurig is. Het exploitatiesaldo over 1968 ad f 19400,92 is geheel verrekend met het exploitatieverlies over 1966 en 1967. Een uitgebreid rapport over 1968 is op aanvraag verkrijgbaar op het secretariaat te Amsterdam.

Amsterdam, 28 januari 1969.

H. H. A. Dijsselbloem,
penningmeester.

Verslag kascommissie

De kascommissie, benoemd op het Congres te Arnhem d. d. 15 december 1968 heeft in afwezigheid van haar lid, de heer S. Wiegiersma, die tijdens het onderzoek buitenslands was, en in aansluiting op het onderzoek dat door de vorige Kascommissie is verricht, contrôle uitgeoefend op de verantwoording van de ontvangsten en uitgaven over de maand december 1968. Voorts zijn de door de penningmeester opgemaakte balanscijfers beoordeeld. Zij stelde steekproefgewijs vast dat de boekingsbescheiden in overeenstemming waren met de administratie. De Kascommissie wil dan ook

gaarne verklaren dat, voor zover dit was na te gaan, de door de penningmeester opgemaakte balans alsmede het exploitatie overzicht akkoord werden bevonden. De Kascommissie heeft ingevolge het gestelde in artikel 20 van de thans nog geldende statuten aan de heer H. H. A. Dijsselbloem, penningmeester van D'66, gezien het vorenstaande décharge verleend.

Amsterdam, 28 januari 1968

namens de kascommissie
J. J. G. M. van de Ven
A. W. de Vries

VII Wijziging in bijlage A van het huishoudelijk reglement

METHODE VOOR HET KIEZEN VAN HOOFDBESTUUR EN VASTE COMMISSIE VAN D'66.

(Zie extra Congres-democraat November 1968, pag. 17, links onderaan).

Artikel 5 van het (tijdelijk) "huishoudelijk reglement hoofdbestuursverkiezingen" (zie extra congres-democraat Nov. 1968, pag. 19, rechts onderaan) wordt vervangen door de volgende tekst:

Nieuw concept Artikel 5.

De stemcommissie bepaalt de uitslag overeenkomstig de volgende bepalingen:

- a) Ieder geldig stembiljet geldt voor één stem.
 b) De stemcommissie deelt het aantal geldige stemmen door één meer dan het aantal te vervullen plaatsen en verhoogt het quotient tot het naast hogere gehele getal. Dit laatste getal wordt kiesdeler genoemd.
 c) De kandidaten die een aantal eerste-voorkeurstemmen hebben verkregen, gelijk aan of groter dan de kiesdeler zijn gekozen.
 d) (i) Zijn aldus nog niet alle plaatsen vervuld, dan wordt het stemmenoverschot van een kandidaat, die een aantal stemmen, groter dan de kiesdeler, heeft verkregen, overgedragen op één of meer der overige kandidaten overeenkomstig de wens van de leden, die hun stem al op deze kandidaat hebben uitgebracht, en wel op een wijze als volgt:

(ii) Elk biljet, geldend voor de kandidaat die een stemmenoverschot heeft verkregen, wordt toegekend aan de nog niet gekozen kandidaat, aangewezen door de verdere voorkeur van het lid, dat zijn stem op dit biljet heeft uitgebracht. De stemmenwaarde, welke zulk een biljet voor deze kandidaat van verdere voorkeur bezit, verhoudt zich tot de stemmenwaarde, welke het voor de gekozen kandidaat bezat, als het stemmenoverschot van de gekozen kandidaat tot het stemmentotaal van de gekozen kandidaat. De stemmenwaarde van elk biljet wordt uitgedrukt in een tiendelige breuk, zo nauwkeurig als de door het hoofdbestuur daartoe aangegeven rekenhulpmiddelen toelaten.

(iii) Een biljet waarop geen nog niet gekozen kandidaten voorkomen is uitgeput en wordt terzijde gelegd.

e) Heeft meer dan één kandidaat een aantal stemmen verkregen, groter dan de kiesdeler, dan worden de stemmenoverschotten van deze kandidaten achtereenvolgens overgedragen op de wijze als in lid d) bepaald.

f) (i) Na overdracht van alle stemoverschotten der kandidaten, welke een aantal stemmen, groter dan de kiesdeler, hebben verkregen wordt een nieuwe kiesdeler bepaald, aldus: De stemcommissie sommeert de stemmenwaarde van de niet-uitgeputte stembiljetten, deelt de verkregen som door één meer dan het aantal nog te vervullen plaatsen en verhoogt het quotient tot het naast hogere getal. Dit laatste getal is de nieuwe kiesdeler.

(ii) De kandidaten, die met de op hun overgedragen stemmen een aantal stemmen hebben verkregen gelijk aan of groter dan de laatst bepaalde kiesdeler, zijn gekozen.

g) (i) Zijn aldus nog niet alle plaatsen vervuld en heeft een kandidaat met de op hem overgedragen stemmen een aantal stemmen verkregen, groter dan de laatst bepaalde kiesdeler, dan wordt zijn stemmenoverschot overgedragen op één of meer der overige kandidaten overeenkomstig de wens, zowel van de leden, die hun stem op deze kandidaat hebben uitgebracht, als van degenen wier stem overeenkomstig hun wens op deze kandidaat was overgedragen, en wel op de wijze als in lid d) (ii) en (iii) omschreven.

(ii) Lid e) vindt overeenkomstig toepassing, waarbij voor "kiesdeler" gelezen wordt "laatstbepaalde kiesdeler".

h) Vervolgens vindt lid f) overeenkomstig toepassing, waarbij de eerste maal dat het woord "kiesdeler" daarin voorkomt, daarvoor gelezen wordt "laatstbepaalde kiesdeler".

(i) Zijn aldus nog niet alle plaatsen vervuld dan vinden de leden g) en h) zo vaak overeenkomstige toepassing tot of alle plaatsen vervuld zijn of er geen stemmenoverschot meer is.

j) (i) Zijn aldus nog niet alle plaatsen vervuld, dan valt de kandidaat met het geringste aantal stemmen af.

(ii) Hebben tenminste twee kandidaten een zodanig aantal stemmen, dan valt van hen af de kandidaat met het geringste aantal eerste-voorkeur-stemmen. Hebben tenminste twee kandidaten een zodanig aantal eerste-voorkeur-stemmen, dan valt van hen af de kandidaat met het geringste aantal tweede-voorkeur-stemmen, uitgebracht op biljetten waarop voor de betrokken kandidaten geen hogere voorkeurstem is uitgebracht. Hebben tenminste twee kandidaten een zodanig aantal tweede-voorkeur-stemmen dan wordt op overeenkomstige wijze het aantal derde-voorkeur-stemmen beschouwd, vervolgens zo nodig het aantal vierde-voorkeur-stemmen, en zo vervolgens. Kan op deze wijze niet worden vastgesteld welke kandidaat afvalt, dan beslist het lot, welke van de na deze procedure daarvoor nog in aanmerking komende kandidaten afvalt.

(iii) De stemmen van de kandidaat die afvalt worden overgedragen op één of meer der overige kandidaten overeenkomstig de wens zowel van de leden, die hun stem op deze kandidaat hebben uitgebracht als van degenen wier stem overeenkomstig hun wens op deze kandidaat was overgedragen en wel op de volgende wijze.

(iv) Elk biljet, geldend voor de kandidaat die afvalt, wordt toegekend aan de nog niet gekozen of afgeval- len kandidaat, aangewezen door de verdere voorkeur van het lid, dat zijn stem op dit biljet heeft uitgebracht. De stemmenwaarde, welke zulk een biljet voor deze kandidaat van verdere voorkeur bezit, is gelijk aan de stemmenwaarde, welke het voor de afvallende kandidaat bezat. k) Na overdracht van de stemmen, in lid j) (iv) bedoeld, wordt opnieuw de kiesdeler bepaald overeenkomstig lid f). Vervolgens vindt het gestelde in de leden f) (ii) t/m i) overeenkomstige toepassing. Een afgeval- len kandidaat wordt geacht niet meer op de lijst voor te komen.

l) Zijn aldus nog niet alle plaatsen vervuld, dan vinden de leden j) en k) zo vaak overeenkomstige toepassing tot alle plaatsen vervuld zijn of niet meer kandidaten over zijn, dan plaatsen vervuld moeten worden. In welk laatste geval deze kandidaten gekozen zijn.

Toelichting:

Gebleken is dat de uitwerking van ons kiessysteem in het te Arnhem aanvaarde Huishoudelijk Reglement nog enkele feilen bevat. Een commissie van deskundigen heeft dit nu in gedetailleerd onderzoek genomen.

Het hoofdbestuur meende echter reeds thans een drietal verbeteringen te moeten voorstellen, t.w. regeling van de afronding van gebroken stemmenaantallen, vermindering van de kiesdeler bij blanco stemmen, en vermindering van loting bij afvallende kandidaten met gelijk aantal stemmen. Mocht de commissie tijdig gereed komen met haar definitief advies, dan zal dit als amendement op, c. q. als alternatief voor bovenstaande bestuursvoorstellen in het voorstellenboekje worden opgenomen.

HET CONGRES DANST

De afdeling Den Haag organiseert een HIP FEEST.

Zaterdag 31 mei, vanaf 21 uur.

Plaats wordt in het voorstellenboekje aangekondigd. Alle congresgangers met partner hartelijk welkom.

VIII Verantwoording van het hoofdbestuur over de de resoluties van

In het kader van de resoluties verschenen in de afgelopen maanden: Suggesties van D'66 aan de Cie. Herorientatie Overheidsvoorlichting; Mogelijkheden en Moelijkheden voor Open Deelneming in onze Technologische Maatschappij en Op weg naar het Tweede Ontwikkelingsdecennium.

Op 18 januari vond in Parijs een gedachtenwisseling plaats tussen leden van Technique et Democratie en D'66 (Brugsma, Van Mierlo en Vuyk). Binnenkort zal een tweede gesprek plaatsvinden.

De gesprekken aan de basis

Een half jaar geleden zijn op het congres in Leiden drie resoluties aangenomen. Met deze resoluties op zak zijn de leden van D'66 het veld ingetrokken om er uitvoering aan te geven.

De vraag ligt voor de hand, waarom het hoofdbestuur nu een ad-hoc commissie heeft ingesteld, die zich ook moet gaan bezighouden met de gesprekken aan de basis. Het antwoord kan worden gevonden in de taakopdracht die deze commissie meekreeg.

De opdracht was:

1. Het inventariseren van alle initiatieven die de afdelingen genomen hebben ter realisering van de gesprekken aan de basis. Deze taak vloeit rechtstreeks voort uit de 3e resolutie van het Leidse congres, waarin het h. b. wordt opgedragen driemaandelijks een rapport uit te brengen aan de leden over de activiteiten van de afdelingen op dit terrein. Een deel van deze dag zal ongetwijfeld in beslag worden genomen door het opmaken van een balans van deze regio. Als alles gaat zoals ik hoop zullen in de komende zes weken in alle D'66 regio's deze vergaderingen worden gehouden; alle activiteiten zullen worden geregistreerd en na afloop zal de ad-hoc commissie een rapport samenstellen, waarin alle gegevens zijn samengevoegd.
2. Het communiceren. Ongetwijfeld zal blijken, dat bij het opzetten van de gesprekken vele, zo niet alle, afdelingen moeilijkheden hebben ondervonden of op barrières zijn gestuit op weg naar de basis. Sommige afdelingen zullen spontane oplossingen hebben gevonden, andere, worstelend met dezelfde problemen, zullen het antwoord nog niet gevonden hebben. Licht het niet voor de hand, dat de gevonden oplossingen zo snel mogelijk overal bekend worden? De uitwisseling van ervaringen zal niet alleen stimulerend kunnen werken, maar zal ook mogelijk het proces van het basis-gesprek versnellen.
3. Het meedenken met afdelingen over een oplossing, wanneer de moeilijkheden zo plaatselijk bepaald zijn, dat oplossingen van andere afdelingen geen uitkomst kunnen geven.

Samenvattend kan worden gezegd dat de ad-hoc commissie een communicatiemedium moet zijn. Het zuigt de informatie naar zich toe en blaast het in gecomprimeerde vorm naar alle richtingen uit.

Graag zou ik na deze min of meer formele toelichting nog een persoonlijke kanttekening maken.

Na het verzoek van het h. b. om van deze commissie deel uit te maken, heb ik met verschillende leden uit verschillende afdelingen contact gezocht om mij enigszins te oriënteren en de omvang van de taak van de ad-hoc commissie te peilen. Aan allen stelde ik de volgende twee vragen: wat verstaat u onder de basis? en wat moet volgens u de inhoud van het gesprek zijn?

De heer Zeevalking bezocht op 1 februari een vergadering van de kerngroep van de P. P. R. om enige standpunten van D'66 nader toe te lichten.

In februari begon de ad-hoc groep Ringnalda zijn werkzaamheden. Hieronder volgen de door de heer Ringnalda gehouden inleiding en een eerste verslag van de werkzaamheden met enkele aanbevelingen.

De antwoorden liepen zeer uiteen en het frappante was dat zelden een antwoord werd gegeven, dat vergelijkbaar was met wat de resoluties - en met name de preambules op die resoluties - hierover zeggen.

Nu is het wat gênant om in D'66 kringen te wijzen op het geschreven woord. Mag ik het desondanks wagen en de resoluties nog eens bij u in herinnering brengen?

De resoluties grijpen terug naar het begin van D'66. D'66 ontstond als een beweging. Een beweging die stelde:

a. dat de maatschappij de laatste 20 jaar een snelle ontwikkeling doormaakt. De veranderingen als gevolg daarvan brengen specifiek eigen politieke problemen met zich mee; roepen nieuwe politieke tegenstellingen op. Waarom komen deze politieke problemen en tegenstellingen niet naar buiten?

b. Dat het de taak is van de politieke partijen om de politieke problemen van nu onder woorden te brengen en de politieke alternatieven duidelijk te formuleren. Hoe komt het dat zij dat niet kunnen?

In de eerste plaats omdat de politieke partijen - en met name de leiders daarvan - zich te ver verwijderd hebben van de kiezers en daarom niet meer weten wat er bij de kiezers leeft, terwijl het juist de kiezers zijn die dat snelle veranderingsproces van onze maatschappij dagelijks aan den lijve ondervinden.

In de tweede plaats omdat de politieke voormannen veelal nog gevangen zitten in de mentaliteit van vroeger, waardoor zij menen dat zij het zijn, die uitmaken wat de politieke problemen en tegenstellingen van nu zijn en dat zullen vertellen aan de kiezers.

Het was deze mentaliteit waartegen wij in opstand kwamen door te stellen, dat niet zij het ons zullen vertellen, maar dat wij het zullen zijn die aan hen zeggen wat er bij ons leeft.

In de derde plaats omdat de politici niet bij machte zijn om de nieuwe politieke problemen en tegenstellingen te formuleren, omdat zij alle verschijnselen trachten te herleiden tot oude ideologieën, die vroeger wel opgededen en de tegenstellingen juist weergaven, maar nu niet meer.

Over deze punten nu handelen de Leidse resoluties.

Als het waar is, dat de huidige samenleving zijn specifiek eigen politieke kwesties kent en zijn eigen politieke tegenstellingen;

als het waar is, dat deze niet naar voren komen omdat de huidige politieke establishment daartoe niet in staat is;

als het waar is dat je naar de kiezers toe moet gaan om de actuele politieke kwesties en de actuele politieke tegenstellingen te leren kennen;

dan ligt daar de taak van D'66. We zullen naar de kiezers toe moeten gaan om het te weten te komen.

D'66 als beweging mag en kan het niet bij constatering al-

tweede periode van drie maanden over uitvoering van het Leidse congres.

leen laten. Zij zal, onbelast door het verleden, de brandende kwesties van nu moeten formuleren; zij zal duidelijk de nieuwe politieke tegenstellingen moeten aangeven. En dat kan zij alleen te weten komen bij de kiezers; en dan vooral bij die kiezers die niet partij-gebonden zijn en dus niet vastzitten in het oude traditionele partij-politieke denken. Dit is de opdracht die besloten ligt in de resoluties I en II. Maar tevens laten die resoluties u niet met lege handen naar de kiezers gaan. Twee politieke kwesties, die D'66 voor de samenleving van nu van groot belang acht, worden in deze resoluties - en de bijlagen daarop - uitgewerkt: open deelneming en internationale gerichtheid.

De resoluties dragen ons op aan de kiezers de vraag voor te leggen: "acht u de maatschappelijke ontwikkeling van nu en van de nabije toekomst niet van dien aard, dat deze een bedreiging kan vormen van de democratie en zo ja, is dan open deelneming op alle terreinen van het maatschappelijk leven niet dringend gewenst"?

Is het antwoord bevestigend dan kan direct daarop de volgende vraag zijn: "kunt u concreet aangeven hoe u, in het maatschappelijk verband waarin u verkeert, de open deelneming zoudt kunnen realiseren"?

Dezelfde vragen zijn mogelijk ten aanzien van de internationale gerichtheid. De bijlagen op de resoluties geven een eerste houvast bij de uitwerking van deze beide actuele politieke zaken. Pas als wij zo te werk gaan dragen wij concrete bouwstenen aan voor een nieuw politiek fundament voor onze samenleving. Dit is de eerste taak waar D'66 als beweging zich voor geplaatst ziet. Als de beweging D'66 zich alleen zou beperken tot het aanwijzen van de zieke plekken in onze samenleving, zonder in staat te zijn op korte termijn aan te geven hoe een gezonde, aan deze tijd beantwoordende, samenleving er uit moet zien, zou D'66 zelf geïdoemd zijn ten onder te gaan.

D'66 als beweging draagt bouwstenen aan voor een nieuw politiek fundament.

D'66 als partij sloopt het oude politieke bestel.

Bouwen en slopen. Mag ik hier iets nader op ingaan? Natuurlijk kunnen wij tegelijkertijd bouwen en slopen. Wij kunnen echter niet: alleen slopen. Als wij alleen zouden slopen, zou er een chaos in onze politieke samenleving ontstaan, waar wij zelf verantwoordelijk voor zouden zijn.

Er zijn verschillende initiatieven genomen voor het opzetten van de gesprekken aan de basis. Zonder te willen generaliseren krijg ik toch sterk de indruk, dat het karakter van de gesprekken, die thans worden gevoerd meer de sloopfunctie ten doel hebben dan het aandragen van nieuwe bouwstenen. In verschillende afdelingen is men gesprekken begonnen met functionarissen van andere partijen. Met een zeker enthousiasme wordt verteld dat men in de afdeling kans ziet om door deze gesprekken en door een hele nieuwe opzet de partijen in de gemeente te laten ontploffen. Het zou prachtig zijn als het kon, al heb ik vaak het gevoel dat die ontploffing iets te rooskleurig wordt gezien. Laten wij echter blijven bedenken dat het sloopwerk is. Slopen zonder dat er werkelijk iets nieuws tegenover wordt gesteld. De bouwstenen voor het nieuwe fundament ontbreken nog. Het reële gevaar dreigt dat de sloper zelf met het slopen ten onder gaat. De beweging D'66 moet blijken iets nieuws te bieden te hebben. De kiezer verwacht van ons dat nieuws. En dat kunnen wij geven, als wij eerst beginnen met het aandragen van bouwstenen, alvorens ons te werpen op het slopen. Het is overigens niet verwonderlijk, dat de gesprekken aan de basis veelal het karakter hebben gekregen van gesprekken met partijen. Wij zijn een kleine partij, met weinig leden. Wij hebben onze handen vol aan al het werk dat gedaan moet worden. We moeten de verkiezingen voorbereiden, we moeten een gemeenteprogramma ontwerpen, we moeten

mensen aantrekken enz. enz. Vooral zo'n gemeenteprogramma vereist veel denkwerk en wat is er logischer dan dat wij de - vaak originele - produkten van ontwerpprogramma's gebruiken als discussiebasis. Hierdoor worden wij geconfronteerd met andere partijen, die wijzend op de overeenkomst met wat zij willen, het gesprek met ons beginnen.

Een tweede reden voor het aangaan van gesprekken met andere partijen ligt misschien ook wel in het feit, dat wij enigszins onder de indruk komen van de kritiek die andere partijen en de pers op ons optreden hebben. Die kritiek komt voornamelijk op het volgende neer:

- van het begin af aan pleit D'66 voor grotere politieke concentraties, nu wordt D'66 uitgenodigd om zo'n grotere concentratie tot stand te brengen en nu geeft D'66 "niet thuis".
- D'66 heeft altijd geroepen zelf te willen ontploffen terwijl van het ontstaan van deze grotere politieke concentraties en nu doet zich de mogelijkheid voor en nu houdt D'66 zijn kruis droog.
- waarom houdt D'66 zich plotseling afzijdig? Wel, alleen omdat zij zelf haar kerkje aan het bouwen is, daarbij gestimuleerd door de gunstige uitslagen van de publieke opinie-peilingen.

Deze kritiek is typisch een produkt van het oude, traditionele politieke denken. Wat impliceert in dit stadium het samengaan van partijen? De oude partijen willen om een tafel gaan zitten om een politiek program op te stellen met elkaar; hoe zal zo'n programma eruit zien? Misschien verheld in moderne formuleringen zal het hoofdzakelijk dezelfde punten bevatten als vroeger, omdat de opstellers de oude ideologische thema's nog steeds hanteren. Maar wat erger is, zo'n programma wordt opgesteld uit de mentaliteit dat die kleine groep van politieke establishment wel zal bepalen wat het programma moet zijn voor de gemeenteraadsverkiezingen.

En dat is nu juist waartegen wij in opstand komen. Wij willen juist de politiek zoals die bij de kiezers leeft naar voren brengen. De kiezers komen niet bij ons om dat te vertellen (op hearings b. v.). Wij zullen zelf naar de kiezers moeten.

De kritiek op ons is begrijpelijk, omdat wij nog niet in staat geweest zijn die nieuwe politieke benadering reële gestalte te geven; wij zijn nog niet naar de kiezers gegaan; wij hebben nog niet de bouwstenen verzameld voor een nieuw politiek fundament.

Niet alleen om de kritiek te ontzenuwen is het nu nodig om ernst te gaan maken met de gesprekken aan de basis, er is een andere nog veel belangrijker reden.

Door ons optreden als partij, door het sloopwerk, hebben wij mede bijgedragen aan de verzwakking van de interne structuur van verschillende partijen. Door deze verzwakking zien extreme groeperingen aan de flanken van deze partijen hun kans schoon om aan bod te komen.

Op dit moment komen fanatieke en uiterst intolerante groeperinkjes naar voren, die hun eisen als absolute waarheden verkondigen. In een bijeenkomst van zo'n groep heb ik het meegemaakt dat iemand die een andere mening naar voren wilde brengen het spreken gewoon onmogelijk werd gemaakt. Deze groepen zijn een bedreiging voor de democratie, die immers gekenmerkt wordt door tolerantie, het luisteren naar de ander, de discussie, de vrije meningsuiting en gaat u maar door.

Wij zijn mede-verantwoordelijk voor deze situatie. Maar wij kunnen deze situatie pareren door concreet aan te geven hoe wij gestalte willen geven aan de democratie van nu en van morgen.

Door het gesprek aan de basis.

Verslag van de regiovergaderingen over het gesprek aan de basis

REGIOVERGADERINGEN

15-2-1969	Zuid-Holland
21-2-1969	Gelderland
22-2-1969	Noord-Brabant
22-2-1969	Zeeland
22-2-1969	het Noorden (Groningen, Friesland, Drente)
6-3-1969	Overijssel
15-3-1969	Limburg
17-3-1969	Noord-Holland
25-3-1969	Utrecht-Gooi

I. ALGEMEEN OVERZICHT

In de regiovergaderingen werden in de meeste gevallen twee onderwerpen behandeld: "het gesprek aan de basis" en "regio-aangelegenheden". Bij het laatste onderwerp werd meestal de vraag aan de orde gesteld: wordt aan de Provinciale Statenverkiezingen deelgenomen en zo ja, hoe moet dat worden georganiseerd. Dit verslag beperkt zich uitsluitend tot de behandeling van het eerste onderwerp.

Met uitzondering van de regio N. Holland, verliepen de vergaderingen als volgt:

- inleiding door een lid van de ad-hoc commissie
- een discussie over zes vragen, die tevoren aan de aanwezigen waren uitgedeeld (zie bijlage I)

In Zuid-Holland, Gelderland, Noord-Brabant, Limburg en Utrecht-Gooi zijn de vragen eerst in kleine discussiegroepen besproken, waarna de antwoorden plenair werden doorgenomen.

ZUID-HOLLAND (zaterdag, 15 februari)

Bijeenkomst in de Andreaskerk te Leidschendam; aanvang 11.00 uur, einde 17.30 uur; aanwezig ca. 50 mensen. In de ochtendvergadering zijn na de inleiding de vragen in discussiegroepen besproken. Bij de aanvang van de middagvergadering werden de door de groepen schriftelijk ingediende antwoorden gestencild aan alle aanwezigen uitgereikt. De middag was gewijd aan een plenaire discussie over de antwoorden.

HET NOORDEN (zaterdag, 22 februari)

Bijeenkomst in het Streekcentrum te Olterterp; aanvang 9.30 uur, einde 15.00 uur; aanwezig ca. 20 mensen. In de ochtendvergadering werd het onderwerp "gesprekken aan de basis" behandeld. De vragen werden direct plenair aan de orde gesteld. Onderwerp middagvergadering "regionale aangelegenheden".

ZEELAND (zaterdag, 22 februari)

Bijeenkomst in hotel "De Korenbeurs" te Goes; aanvang 14.00 uur, einde 17.30 uur; aanwezig ca. 20 mensen. Allereerst werd gesproken over de regionale opbouw in Zeeland, omdat dit de eerste vergadering in deze vorm was. Organisatorische en werkgroep-problemen namen een flink deel van de tijd in beslag. Na de inleiding werden de vragen direct plenair in discussie gebracht.

OVERIJSSSEL (donderdagavond, 6 maart)

Bijeenkomst in "Het Bastion" te Zwolle; aanvang 20.00 uur, einde 23.00 uur; aanwezig ca. 20 mensen. Na inleiding zijn de vragen direct plenair aan de orde gesteld tot 22.30 uur, waarna is gesproken over de voorbereiding van de Prov. Statenverkiezingen.

LIMBURG (zaterdagmiddag, 15 maart)

Bijeenkomst in hotel "De Zwaan" te Sittard; aanvang 14.30 uur, einde 18.00 uur; aanwezig ca. 30 mensen.

Na inleiding werd besloten eerst gedurende een half uur in discussiegroepen over de vragen te praten. De gesprekken in de kleine groepen werden echter zo levendig dat het halve uur uitgroeide tot vijf kwartier. Daarna volgde de plenaire discussie. Twee belangstellenden en een vertegenwoordigster van de PPR deden ook intensief aan de discussie mee. De plenaire discussie werd een half uur onderbroken om te beraadslagen over het al dan niet meedoen aan de Prov. Statenverkiezingen.

NOORD-HOLLAND (maandagavond, 17 maart)

Bijeenkomst in restaurant "Brinkman" te Haarlem; aanvang 20.00 uur, einde 23.15 uur; aanwezig ca. 50 mensen. Het eerste deel van de avond werd gevuld door twee inleidingen van de fractieleden Visser (omroepbestel en buitenlandse politiek) en mejuffrouw Goudsmit (binnenlandse politieke situatie na het PvdA-congres), waarna over deze onderwerpen werd gediscussieerd.

Na de pauze, inleiding over het gesprek aan de basis. Te weinig tijd restte om de gestencilde vragen uit te reiken en systematisch te behandelen. Een discussie van ca. drie kwartier na de inleiding was meer algemeen van aard.

NOORD-BRABANT (zaterdag, 22 februari)

Bijeenkomst in café-restaurant "Piet Mulder"; aanvang elf uur, einde vijf uur; aanwezig ca. 35 mensen. Na enige problemen rond abusievelijk in de agenda aangekondigde "richtlijnen" voor het gesprek aan de basis, ging men over tot inventarisatie waarna tijdens de lunchpauze de zes vragen in kleine groepen werden besproken. In de middagvergadering werden de antwoorden plenair behandeld, waarna enkele regio-aangelegenheden aan de orde kwamen.

GELDERLAND (vrijdag, 21 februari)

Bijeenkomst in Nijmegen; aanvang 19 uur, einde 23.30 uur; aanwezig ca. 30 mensen. Na de inleiding zijn de vragen in een vijftal groepjes bediscussieerd. Vanaf 21 uur zijn de resultaten hiervan in plenaire vergadering besproken tot ca. 22.30 uur, waarna er een regiobe-stuur is gekozen.

UTRECHT-GOOI (dinsdag, 25 maart)

Bijeenkomst in Utrecht, aanvang 19.30 uur, einde 23 uur; aanwezig ca. 90 mensen. Eerst is er gedurende een uur gediscussieerd over het al of niet mee doen aan de Prov. Statenverkiezingen, besloten werd om mee te doen. Na de inleiding zijn de vraagpunten in afzonderlijke discussiegroepen besproken, hierna werd een plenaire discussie gehouden.

II ANTWOORDEN OP DE ZES DISCUSSIEVRAGEN

Vraag 1: wat verstaat U onder "de basis"?

In het algemeen bleek, dat de uitdrukking "de basis" tot misverstanden aanleiding kan geven. Antwoorden als: de leden van de afdelingen van D'66, de afdelingsbesturen van politieke partijen, de activisten op afdelingsniveau, leden van politieke partijen in het algemeen, iedereen die met een antwoord komt waar D'66 een probleem stelt, waren reacties die vrijwel in alle regiovergaderingen naar voren kwamen.

De conclusies, die aan het eind van de discussies getrokken werden luiden: iedereen; alle kiezers, maar ook jongeren die de kiesgerechtigde leeftijd nog niet hebben bereikt, maar wel geïnteresseerd zijn in politiek. Voor vrijwel iedereen was deze ruime omschrijving van "de basis" het summum van vaagheid; daardoor onhanteerbaar. Liever werd de om-

schrijving gekozen van: "je medemens" al of niet behorend tot een partij. Een regiovergadering trachtte de vaagheid te omzeilen door de definitie: de kiezer, die tot interesse geprikkeld kan worden; alras afgekort tot de term: "de prikkelbare kiezer".

Twee tendenzen, die voortdurend naar voren kwamen, bij vraag 1, zijn terug te vinden in de uitdrukking "de prikkelbare kiezer", nl.:

- de mensen zijn in meerderheid niet geïnteresseerd in politiek; het gesprek aan de basis is derhalve tot mislukken gedoemd;
- stel, dat er bij een deel van de niet-partijgebonden kiezers een latente politieke interesse bestaat, hoe benader je ze dan?

In de discussies bleek dat verschillende aanwezigen de eerste reactie, op grond van persoonlijke ervaringen, te somber vonden. Een antwoord op de tweede tendens komt onder vraag 3 aan de orde.

Tenslotte werd herhaaldelijk gesteld, dat om de term "de basis" een paternalistische geur hangt. Deze term past niet in het D'66 taalgebruik.

Vraag 2: hoe kunnen naar Uw mening de begrippen "open deelneming" en "internationale gerichtheid" als gesprekstema aan de basis worden gehanteerd?

Vrijwel algemene conclusie: als gesprekstema onhanteerbaar. Wel is het mogelijk om in je werk- en leefsituatie concreet aan te geven waar het aan open deelneming schort. Het geconcretiseerde voorbeeld kan op verschillende manieren aan de kiezers voorgelegd worden; bv. door een D'66 schaduwfractie (gemeenteraad), via pers, openbare hearings, wijkraden etc.

Omdat "open deelneming" en "internationale gerichtheid" vooral een mentaliteit tot uitdrukking brengen, kun je het concretiseren door de manier waarop je als D'66 lid de politieke problemen benadert. Open deelneming, zo werd ook in enkele regiovergaderingen gesteld, is het veranderen van de vele structuren die onze samenleving kent, zodanig, dat veel meer mensen invloed kunnen uitoefenen op de besluitvorming. D'66 zal moeten aantonen dat dat kan. Ook werd gesteld, dat iemand die geen open deelneming wenst (dus tevreden is) meestal over te weinig informatie beschikt. Kernpunt van de openheid is: "informatie aan iedereen".

Het inhoud geven aan het begrip "internationale gerichtheid" bleek moeilijker te zijn. Aanhakend bij de vaststelling, dat door deze term duidelijk een mentaliteit onder woorden werd gebracht, vonden verschillende regio's dat deze mentaliteit ook tot uiting gebracht kan worden in de gemeentepolitiek. Vele gemeentepolitieke wensen zijn gericht op een algemeen belang. Bij alles, wat je in je gemeente voorstaat, moet je je direct afvragen of je streek, eventueel je land ermee gediend is. Of ook: of je hetzelfde niet beter bereiken kan door tezamen met andere gemeenten op te treden. Veder: een bepaald streekplan kan zeer wel over de eigen landsgrens heenreiken (Twente, Limburg). In een regio stelde men dat men beter kan spreken van dialoog in plaats van open deelneming omdat het laatste eenzijdig kan zijn.

Vraag 3: met welke groeperingen in het gebied van Uw afdeling heeft U contact gehad of gezocht en wat waren daarvan de resultaten? Heeft U op dit gebied nog suggesties?

In alle regiovergaderingen was de eerste reactie: contact met politieke partijen (PPR, PvdA, PSP; enkele afdelingen ook met KVP, AR en VVD, alsmede gemeentebelangen-groeperingen).

Hoewel het nog moeilijk te kwantificeren valt werd in alle regio's de indruk verkregen, dat deze contacten aan het verlopen zijn; op teleurstelling zijn uitgelopen. Enkele afdelingen achten deze contacten wel vruchtbaar.

Hieronder volgt een opsomming van niet-politieke groeperingen, waarmee contact werd gezocht, dan wel initiatieven die werden genomen om kiezers bijeen te brengen:

- politieke café's
- huiskamerbijeenkomsten
- de Experimentele Maatschappij (Den Haag)
- rijkschoolhouders

- vertegenwoordigers van sportverenigingen
- leerlingenverenigingen van middelbare scholen
- groep jongeren, die zich bezighoudt met "ruimtelijke ordening"
- contactorgaan ontwikkelingshulp
- werkgroep Protest (groep gevormd als protest tegen de uitwassen van de BTW)
- jeugdsociëteit
- volkshogeschool
- wijkraden
- woningbouwverenigingen
- Hoge Scholen en Universiteiten alsmede studentenverenigingen
- teach ins
- individuele huisvrouwen

Suggesties om kiezers te benaderen

- uitgewerkte gemeentepolitieke onderwerpen opnemen met de meest-betrokkenen; eventueel openbare hearings
- het deelnemen van individuele D'66-ers in sociale en/of culturele commissies, al of niet van overheidswege ingesteld
- benaderen van jeugdverenigingen, middenstands- en andere belangenorganisaties
- het houden van enquêtes
- deelnemen in het buurtwerk en van daaruit de politiek (ev. van de gemeente) aan de orde stellen
- belangstellenden benaderen via het sociaal-opbouwwerk
- benaderen van de Stichting Vorming bedrijfsjeugd
- vorming van open werkgroepen om te discussieren over algemene politiek

Bij bovenstaande initiatieven en suggesties werden vaak de volgende opmerkingen gemaakt:

- het gesprek aan de basis dient niet om leden te werven, maar om van de kiezers te horen wat hen interesseert;
- men moet naar de kiezers gaan om te luisteren, niet om te beleren;
- men moet de kiezers bovendien met open vizier tegemoet treden, d. w. z. men moet het niet verdoezelen, dat men lid van D'66 is.

Vraag 4: moet D'66 op afdelingsniveau samenwerking zoeken met andere politieke partijen?

Deze vraag was gesteld om een discussie uit te lokken over de actuele partij-politieke situatie. Die discussie is in de meeste regiovergaderingen dan ook hartstochtelijk gevoerd. De antwoorden liepen sterk uiteen, met als uitersten een "in het algemeen ja" tot een hartgrondig "neen".

De vraag bleek echter te ongenuanceerd. Bedoelde de vraag een samenwerking na de verkiezingen dan was het antwoord eenvoudig: als D'66 in de gemeenteraad vertegenwoordigd is dan samenwerking ad-hoc op concrete punten. Het zoeken van samenwerking vóór de verkiezingen werd door verschillende afdelingen gewenst geacht, wanneer in de betreffende gemeente een hecht blok van enkele partijen (bv. de drie christelijke) sinds mensenheugenis de lakens uitdeelt. Een dergelijk blok kan alleen doorbroken worden in samenwerking met andere partijen.

Vraag 5: hoe kunnen naar Uw mening meer mensen bij de politiek betrokken worden?

(Vraag 5 en 6 zijn - door tijdgebrek - in een aantal regiovergaderingen niet meer aan de orde gekomen). De huiskamerbijeenkomst - met sneeuwbal-effect - bleek nog steeds een doeltreffende vorm te zijn. Behalve deze "walk-ins" werd ook de suggestie gedaan voor "drink-ins", die een duidelijk kegel-effect bleken te hebben.

Andere suggesties:

- gebruik maken van "marketing" technieken, uit te werken door D'66-sociologen
- via een nieuw ontwikkelde techniek lokale leiders opsporen en via hen de kring van belangstellenden uitbreiden
- gebruik maken van plaatselijke bladen
- contact zoeken met ongestructureerde groepen (zoals huisvrouwen, studenten, scholieren); veel accent leggen op de jeugd;
- aantonen dat D'66 openstaat voor de problemen van de in-

dividuele liezer, van plaatselijke functionarissen en belangengroeperingen; dit kan door bv. demonstraties van betrokkenheid zoals adressen aan de Raad (met tijdige en voortijdige (!) publicatie); het heet van de naald reageren op actuele gebeurtenissen

- vergaderingen houden met spreker (korte inleiding), waarna discussiegroepen, waarbij spreker de ronde doet; dit bv. te proberen in particuliere scholen
- het instellen van wijkcontactadressen, die aangebrachte problemen doorspelen naar (schaduw)fractie, waarvan dan ook actie verwacht moet worden;
- vragenlijsten in een bepaalde wijk huis aan huis in de bus stoppen; na enkele dagen antwoorden persoonlijk ophalen en op basis van dit verworven contact huiskamerbijeenkomsten organiseren
- op lange termijn wordt een mentaliteitsverandering gezien waarbij onderwijs, voorlichting en informatie hulpmiddelen zijn die deze verandering kunnen helpen bevorderen
- de burger voor te lichten welke politieke middelen hem ten dienste staan om zijn belangen te realiseren
- persoonlijke benadering van de kiezer
- plaatselijke steekproeven (eventueel een referendum)
- openbaar maken van raadscommissies.

Bovenstaande suggesties, zo werd opgemerkt in een regiovergadering, kunnen het politieke gesprek weer een aantrekkelijke inhoud geven; het politieke gesprek dat al te zeer in discrediet is geraakt. Maar, zo verzuchtten anderen, waar haal ik de tijd vandaan?

Vraag 6: wanneer blijkt, dat het ontwerp-gemeenteprogramma - door D'66 opgesteld - vrijwel identiek is aan de ontwerpen van andere politieke partijen, is dat dan wellicht te wijten aan het feit, dat D'66 voor de gemeentepolitiek niets nieuws te bieden heeft?

Overwegend wordt de vraag aldus beantwoord: er moet geen ongerustheid ontstaan als het D'66 gemeenteprogramma overeenkomst vertoont met programma's van andere partijen. Wat D'66 onderscheidt is de benaderingswijze zowel ten aanzien van het opstellen van het programma als de uitvoering ervan. De specifiek D'66 benaderingswijze wordt dan als volgt omschreven:

- een bewust streven het contact kiezer-gekozene tot stand te brengen
- openheid zowel t. a. v. de feiten als van de besluitvorming
- inspraak en besluitvorming via geografische en functionele organisaties
- voorkoming accumulatie van belangenfuncties
- aandringen op openbaarheid waar die nog niet plaatsvindt; openbreking van besloten commissies (legio; en niet alleen op gemeenteraadsniveau).

Een minderheid, daarentegen is er niet zo gerust op.

Zij redeneren als volgt: het traditionele gemeenteprogramma van de gevestigde partijen is een opsomming van wensen, voor elk wat wils.

Een inzicht of die wensen, financieel gesproken uitvoerbaar zijn, wordt zorgvuldig vermeden.

Een moderne politieke aanpak daarentegen vraagt om een politiek programma waarin zes tot tien belangrijke gemeentepolitieke onderwerpen bij de kop genomen worden; waarin aangegeven wordt hoe die problemen kunnen worden opgelost, hoeveel tijd ermee gemoeid is, in welke fase van uitvoering betrokkenen erbij gehaald zullen worden (in vaktermen een geprogrammeerd actieplan) en hoe het gefinancierd zal worden. Een geprogrammeerd structuurplan past in dit beeld.

III GESIGNALEERDE KNELPUNTEN

De Leidse resoluties houden een opdracht in; de opdracht dat D'66 het initiatief neemt om naar de kiezer toe te gaan om:

- a. te horen wat voor de kiezer werkelijk politieke betekenis heeft;
- b. uit het aldus verkregen materiaal de actuele politieke tegenstellingen preciezer onder woorden te kunnen brengen;

- c. de begrippen "open deelneming" en "internationale gerichtheid" nader te concretiseren, door ze in discussie te stellen;
- d. de niet-partij-gebundene, die wel een reële bijdrage kan en wil leveren aan de politieke vernieuwing, op het spoor te komen en daadwerkelijk bij dit werk te betrekken.

Het gesprek aan de basis, aldus opgevat, is op enkele afdelingen na, nauwelijks van de grond gekomen. De afdelingen, die wel dergelijke initiatieven hebben genomen kunnen - vaak tot eigen verrassing - wijzen op onverwachte resultaten. De vraag is, hoe dit in veel meer afdelingen op gang te brengen.

Uit de thans gehouden regiovergaderingen blijken een aantal factoren het opzetten van het gesprek aan de basis in de weg te staan:

1. vage bekendheid met de Leidse resoluties; soms onwetendheid van het bestaan ervan;
2. een zich geïsoleerd voelen; te weinig contact met het centrum van D'66 activiteit, vagelijk gelocaliseerd in de randstad Holland;
3. een groot gebrek aan informatie, niet alleen de noodzakelijke politieke informatie, maar ook organisatorische (hoe zet je een afdeling op);
4. door gebrek aan contact en informatie, een gebrek aan inspiratie en gebrek aan durf om het politiek gesprek aan te gaan; immers men komt zo gauw een politieke tegenstander tegen, die veel handiger is in het debat en door zijn ervaring de schijn weet op te houden veel meer te weten van de politiek;
5. Traditionele politieke spelregels blijken soms een zuigkracht uit te oefenen op D'66-ers waardoor het oorspronkelijke élan ten onder dreigt te gaan door de onwillekeurige behoefte zich te conformeren in de veronderstelling daardoor sneller invloed te kunnen uitoefenen.
6. de rijstebrijberg van activiteiten, die ook noodzakelijk moeten worden uitgevoerd, zoals:
  - voorbereiding Prov. Statenverkiezingen
  - voorbereiding Gemeenteraadsverkiezingen
  - het werk in de werkgroepen
  - ledenwerving
  - volgen van de gemeenteraadspolitiek.
 Deze activiteiten leggen alleen al een bijna onverantwoord beslag op iedere vrije en niet-vrije tijd en vragen bovendien financiële offers van elk D'66 lid; Het gesprek aan de basis komt daardoor in de verdrukking of wordt hoogstens "en passant" meegenomen.
7. in verschillende regiovergaderingen is terecht de opmerking gemaakt, dat het gesprek aan de basis zinloos is, wanneer niet met de resultaten van dit gesprek ook iets gedaan wordt. De realisering van de follow-up is een vitale voorwaarde voor het slagen van het gesprek aan de basis.

IV CONCLUSIE

D'66 heeft bij haar eerste optreden een appèl uitgegeven. De resoluties van het Leidse congres in september 1968 grepen terug op dit eerste appèl. Beide vinden hun oorsprong in de gedachte dat de huidige partij- tegenstellingen en -ideologiën niet meer passen in de samenleving van nu.

Er is sprake van een politieke crisis, door de grote veranderingen die zich in onze maatschappij hebben voltrokken. De traditionele partijen zijn niet in staat gebleken de actuele politieke vraagstukken en tegenstellingen onder woorden te brengen.

Onder de kiezers zijn er echter velen, die wel in staat en bereid zijn om mee te denken en mee te werken aan het vorm geven van een nieuwe politieke structuur. Deze mensen zijn veelal te vinden buiten de bestaande politieke organisaties. De eerste taak van D'66 is het om deze mensen bijeen te brengen, zonder dat dit persé onder D'66 vlag moet plaatsvinden. Tezamen met deze kiezers moet D'66 zoeken naar een nieuwe politieke visie op heden en toekomst.

De ad-hoc commissie meent, na de regiovergaderingen gehoord te hebben, dat D'66 na de verkiezingen teveel in de

problemen van de eigen organisatie is blijven steken en daardoor te weinig actief gezocht heeft naar de kiezers die - al of niet in D'66 verband - bereid zijn nieuwe politieke concepties te formuleren.

De ad-hoc commissie meent tevens, dat deze benadering van de kiezer een aparte plaats moet krijgen in de serie activiteiten die nu reeds ondernomen worden.

Wil men het gesprek aan de basis opzetten dan is voorts nodig:

- dat die leden van D'66 bij elkaar komen die zich als primaire taak stellen het opzetten van de gesprekken aan de basis in de eigen afdeling;
- dat de resultaten van deze gesprekken verzameld worden in één centraal punt;
- dat deze resultaten doorgegeven worden aan alle afdelingen, werkgroepen en fracties met het verzoek er gebruik van te maken.

Het opzetten van het gesprek aan de basis zal niet van de grond komen als het niet goed georganiseerd wordt. Op dit gebied wil de ad-hoc commissie de volgende suggesties aan de partij doen:

- landelijk formeert zich een groep van ca. 100 man (in principe een lid/aanhanger per afdeling) die na enige informatieve/instructieve bijeenkomsten - eventueel te organiseren door de ad-hoc commissie - in de afdeling het gesprek aan de basis organiseert. Uiteraard is voor hem/haar nauw contact met het afdelingsbestuur gewenst.
- het organiseren van het gesprek aan de basis omvat o. a.
  - a. het benaderen van alle in de afdeling identificeerbare maatschappelijke groeperingen. Als eerste aanknopingspunt voor een gesprek zou b. v. kunnen dienen punten uit een concept-politiek-program om op die manier de discussie over het gestelde op gang te brengen.
  - b. het bevorderen van huiskamer bijeenkomsten. De commissie ad-hoc zal enige suggesties doen, schema's uitwerken voor het organiseren van deze taak.
  - c. het verspreiden van vragenlijsten in nieuwbouw wijken, hetgeen zeer veel belangrijke gegevens en gesprekspunten voor de huiskamer bijeenkomsten kan opleveren.
  - d. het zoeken en vinden van niet-georganiseerde maatschappelijke groeperingen, welke vaak een gemeenschappelijke problematiek hebben (b. v. de problemen van de huisvrouwen in de forenzensteden - de "green-widow" problematiek! -)

De afdelingen zullen worden verzocht zo spoedig mogelijk de bovenomschreven functionaris aan te wijzen.

De ad-hoc Commissie

LEES DE

ACHTERZIJDE

HIERVAN

EN DOE HET

NU METEEN

DEMOCRAAT

uitgave van de politieke partij Democraten '66.
Abonneert op dit voortreffelijke blad.
Giro: 1477777 t. n. v. Adm. Democraat,
Keizersgracht 576,
Amsterdam.
Abonnementsprijs: f 6,- p. j.

PEPERBEK

Politiek maandblad met medewerking van afdelingen van de politieke partij Democraten '66 in de agglomeratie Den Haag.
Abonneert u op dit voortreffelijke blad.
Giro: 726932 t. n. v. penn. D'66 afd. Den Haag.
Abonnementsprijs: voor leden f 7,50
niet-leden f 9,--.

Deelnemersformulier Congres

Naam: _____

Adres: _____

Woonplaats: _____

Afdeling: _____

geeft zich op voor het congres 31/5 - 1/6 - 1969.

Hij heeft f _____ gegireerd op nr. 1304900,

t. n. v. Penningmeester D'66, Keizersgracht 576,

Amsterdam.

Uiterlijk 14 mei verzenden aan dit adres.

Verzoek om logies en/of creche

Naam: _____

Adres: _____

Woonplaats: _____

Afdeling: _____

zou gaarne logies hebben voor de nacht 31/5 - 1/6

voor _____ personen. *)

zou gaarne _____ kinderen in de crèche onderbrengen op zaterdag 31/5 *) op zondag 1/6 *)

*) doorhalen wat niet verlangd wordt.

Uiterlijk 14 mei verzenden aan:

Mevr. S. M. Molenberg-Weyl,

Kraaienlaan 32, Den Haag.

INHOUD

	<u>pagina</u>
I Toelichting op het congres	2
II Algemene inlichtingen	3
III Congresreglement	3
IV Voorstellen (alternatieven en amendementen) voor het politiek programma:	4
a) Vrijheidsrechten en justitie	4
b) Ontwikkelingshulp	5
c) Onderwijs (lager en middelbaar)	7
d) Technologie	12
e) Democratisering bedrijfsleven (personeelsraad en publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie)	13
f) Landbouw	13
g) Verkeer en vervoer	14
h) Ruimtelijke ordening (landelijke gebieden en monumentenzorg)	16
i) Kinderbescherming	17
j) Gezondheidsbescherming	17
V Naar een nieuwe bestuurlijke indeling	18
VI Financieel overzicht 1968 en verslag kascommissie	20
VII Wijziging van bijlage A van het Huishoudelijk Reglement (methode voor verkiezen hoofdbestuur en vaste commissies)	21
VIII Verantwoording van het hoofdbestuur over de tweede periode van drie maanden over de uitvoering van de resoluties van het Leidse congres	22